GENERALINIO ADVOKATO
MICHAL BOBEK IŠVADA,
pateikta 2021 m. liepos 8 d.[1]

Byla C-132/20

BN,
DM,
EN
prieš
Getin Noble Bank S.A.,
dalyvaujant
Rzecznik Praw Obywatelskich

(*Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas, Lenkija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – SESV 267 straipsnis – Sąvoka „teismas“ – Sąvoka „pagal įstatymą įsteigtas“ – Teismų nepriklausomumas – Klausimų svarba – ESS 19 straipsnio 1 dalis – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis – Vertinimo pobūdis – Nacionalinio teisėjo skyrimo tvarka – Liustracijos priemonės – Teisėjų nepašalinamumas“

I. Įvadas

1. „*Pakarkite visus teisėjus*!“ Čekijos nacionalinio banko vadovas prisimena šį patarimą, gautą iš anglų filosofo ir politologo, paklausto, ko pirmiausia reikėtų imtis sužlugus komunistiniams režimams, siekiant pokyčių teisės ir teismų srityse Vidurio ir Rytų Europoje[2].

2. Šio trumpo sąmojo situacinį juodąjį humorą, ko gero, geriausiai supranta tie, kurie tapo didelių buvusio komunistinio bloko visuomenės pokyčių tiesioginiais liudininkais. Jie gali geriau įsivaizduoti komišką kontrastą – grupę naujai paskirtų politikų, kurie jau tuoj taps būsimais visuomenės keitėjais, susirinkusių aplink ką tik iš Vakarų atvykusį konsultantą. Jie visi nekantriai nori sužinoti, kokią stebuklingą priemonę taikyti įstatymams ir teisėjams. Kaip galima perkelti (Aksominę) revoliuciją ir į komunistinių teisėjų gretas? Vis dėlto vienintelis patarimas, kurį jie gavo, yra ne itin juokingas sąmojis. Net jei nekreiptume dėmesio į jo smurtinę potekstę ir jį vertintume vien kaip pasiūlymą visiškai atnaujinti teismų personalą, ant taikios visuomenės pertvarkos slenksčio atsidūrusios 20 a. pabaigos Europos šalies sudėtingoje tikrovėje jis yra tik ne itin naudingas pokštas.

[1] Originalo kalba: anglų.

[2] Z. Tůma, „Soudce nelze novelizovat“ [„Teisėjų pataisyti negalima“], leidinyje M. Kokeš, ir I. Pospíšil (red.), *In dubio pro libertate: Úvahy nad ústavními hodnotami a právem. Pocta Elišce Wagnerové u příležitosti životního jubilea*, Masarykova Univerzita, Brno, 2009, p. 247.

3. „*Patikrinkite visus teisėjus*!“ Išgirdus tokį pasiūlymą iš Europos Sąjungos valstybės narės po maždaug trisdešimties metų ir praėjus apie šešiolikai metų po tos valstybės narės įstojimo į Europos Sąjungą, kyla gana intriguojantis *déjà vu* jausmas. Vis dėlto akivaizdu, kad, priešingai nei buvusio aukšto valstybės tarnautojo asmeniniai apmąstymai apie ankstesnius pereinamuosius laikotarpius, išdėstyti siekiant pateikti patrauklesnį įvadą į jo straipsnį tuose įvykiuose dalyvavusio žinomo teisėjo garbei išleistame leidinyje, šis pasiūlymas tikrinti nėra iš juodojo humoro srities. Atrodo, kad tai yra rimtai vertinamas tyrimas dėl *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas, Lenkija), kuris šioje byloje pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą, (bent jau kai kurių narių) esamos ir būsimos pozicijos.

4. Šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, ar dėl aplinkybių, susijusių su pirmuoju teisėjo paskyrimu valstybėje narėje tuo metu, kai ši valstybė tebebuvo valdoma nedemokratiško režimo ir dar nebuvo įstojusi į Europos Sąjungą, ir su vėlesniu tokio teisėjo palikimu tos valstybės teisminėje valdžioje sužlugus komunistiniam režimui, šiais laikais gali kilti abejonių dėl šio teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo, kaip tai suprantama pagal ESS 19 straipsnio 1 dalį ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 straipsnį. Paskesniais klausimais šis teismas iš esmės siekia tą patį išsiaiškinti ir dėl vėlesnių teisėjų paskyrimų Lenkijoje ir nurodo, kad buvo kitų procedūrinių aspektų, kurie galėjo turėti įtakos šiems skyrimams. Taigi, atrodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš tiesų klausia, ar jis gali pradėti galbūt visų iki 2018 m. paskirtų Lenkijos teisėjų netiesioginio tikrinimo procesą nacionaliniam aukščiausiajam teismui teikiamų kasacinių skundų atrankos lygmeniu, kad būtų užtikrintas pagal Sąjungos teisę garantuojamas teismų nepriklausomumas.

5. Vis dėlto pirmiausia reikia išspręsti svarbų priimtinumo klausimą. Šioje byloje nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikė teisėjas, kurio paties neseniai įvykęs paskyrimas eiti teisėjo pareigas kelia daug ginčų. Teigiama, kad jis paskirtas neteisėtai ir šiurkščiai pažeidžiant nacionalinę teisę. Ar toks teisėjas, kuris *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) vienasmeniškai vertina šiam teismui pateikto kasacinio skundo priimtinumą, yra „teismas“, kaip ši institucija savarankiškai apibrėžta SESV 267 straipsnyje?

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

6. ESS 19 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje nustatyta, kad „valstybės narės numato teisių gynimo priemones, būtinas užtikrinant veiksmingą teisminę apsaugą Sąjungos teisei priklausančiose srityse“.

7. Pagal SESV 267 straipsnį tik valstybės narės „teismas“ gali Europos Sąjungos Teisingumo Teismui pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

8. Chartijos VI antraštinėje dalyje „Teisingumas“ yra jos 47 straipsnis „Teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą“, kuriame nustatyta:

„Kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisės, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme šiame straipsnyje nustatytomis sąlygomis.

Kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą per kiek įmanomai trumpesnį laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. <…>

<…>“

9. Iš dalies pakeistos 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais [3] 7 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuotų pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.

2. Pirmojoje straipsnio dalyje nurodytos priemonės apima nuostatas, pagal kurias asmenys arba organizacijos, pagal nacionalinės teisės aktus turinčios teisėtą interesą apsaugoti vartotojus, gali pagal atitinkamus nacionalinės teisės aktus iškelti bylą teismuose arba kompetentingose administracinėse institucijose, kad būtų priimtas sprendimas dėl to, ar bendram naudojimui parengtos sutarčių sąlygos yra nesąžiningos, ir galėtų būti pritaikytos tinkamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią tolesniam tokių sąlygų naudojimui.“

B. Nacionalinė teisė

10. Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą jį pateikęs teismas nurodo kelias nacionalinės teisės nuostatas. Šiai išvadai ypač svarbios toliau pateiktos nuostatos.

11. *Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego* (1964 m. lapkričio 17 d. Civilinio proceso kodeksas) 379 straipsnio 4 punkte nustatyta, kad procesas yra niekinis, jeigu, be kita ko, bylą išnagrinėjusio teismo sudėtis prieštaravo įstatymo nuostatoms arba jeigu nagrinėjant bylą dalyvavo teisėjas, kuris turėjo būti nušalintas.

12. Pagal šio kodekso 398^{9} straipsnio 3 punktą kasacinis skundas priimtinas, tik jeigu, *inter alia*, skundžiamas sprendimas buvo priimtas per procesą, kuris yra niekinis.

13. Šio kodekso 398^{13} straipsnyje nustatyta, kad Aukščiausiasis Teismas nagrinėja kasacinį skundą neperžengdamas jo ir jo pagrindų ribų. Vis dėlto, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, tas teismas savo iniciatyva atsižvelgia į proceso negaliojimą.

III. Faktinės aplinkybės, procesas nacionaliniuose teismuose ir prejudiciniai klausimai

14. 2017 m. kovo 3 d. ieškovai pagrindinėje byloje *Sąd Okręgowy w Świdnicy* (Svidnicos apygardos teismas, Lenkija) pareiškė ieškinį atsakovei *Getin Noble Bank SA*. Ieškovai prašė jiems iš atsakovės solidariai priteisti 175 107,10 Lenkijos zlotų (PLN) sumą kartu su įstatyme nustatytomis palūkanomis už praleistą terminą nuo ieškinio pareiškimo dienos iki atsiskaitymo dienos. 2008 m. balandžio 3 d. šalys sudarė hipoteka užtikrintos paskolos, indeksuotos užsienio valiuta (Šveicarijos frankais, toliau – CHF), sutartį. Ieškovai nurodė, kad toje sutartyje nustatytas paskolos indeksavimo mechanizmas, taip pat draudimo paketo sąlyga, taikoma tuo atveju, jeigu per tris pirmus mėnesius po paskolos suteikimo būtų atsisakyta nustatyti hipoteką, yra nesąžiningi.

[3] OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288.

15. 2018 m. rugpjūčio 21 d. *Sąd Okręgowy w Świdnicy* (Svidnicos apygardos teismas) iš dalies patenkino ieškovų reikalavimus. Šis teismas pripažino, kad ginčijamos paskolos sutarties nuostatos, pagal kurias bankas gali savavališkai nustatyti CHF keitimo kursą, yra neteisėtos. Jis ieškovams solidariai priteisė 16 120,12 PLN sumą su įstatyme nustatytomis palūkanomis.

16. Ieškovai šį sprendimą apskundė *Sąd Apelacyjny we Wrocławiu* (Vroclavo apeliacinis teismas, Lenkija). 2019 m. vasario 28 d. sprendimu šis teismas atmetė apeliacinius skundus ir patvirtino pirmosios instancijos teismo nustatytas faktines aplinkybes bei teisinį vertinimą.

17. Ieškovai šį apeliacine tvarka priimtą sprendimą (toliau – skundžiamas sprendimas) apskundė *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas, Lenkija), kuriame šiuo metu nagrinėjama byla. Dabartinėje proceso stadijoje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti kasacinio skundo priimtinumą.

18. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad pagal Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 ir 2 dalis valstybės narės turi užtikrinti galimybę iškelti bylą (administracinėje institucijoje arba teisme), kad būtų priimtas sprendimas dėl to, ar sutarties sąlygos yra nesąžiningos. Lenkijoje nacionalinės teisės aktų leidėjas tam yra numatęs teismo procesą. Taigi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, tam, kad nacionalinė institucija, nagrinėjanti bylas pagal Direktyvą 93/13, būtų laikoma „teismu“, ji turi atitikti Sąjungos reikalavimus, suformuluotus Teisingumo Teismo jurisprudencijoje.

19. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad kai kurie teisėjai, dėl kurių nepriklausomumo, jo nuomone, gali kilti abejonių, buvo įtraukti į skundžiamą sprendimą priėmusios kolegijos sudėtį. Trys iš jų (teisėjas FO, teisėjas GP ir teisėja HK) buvo paskirti eiti Apeliacinio teismo teisėjo pareigas atitinkamai 1998 m. sausio 23 d., 2015 m. kovo 12 d. ir 2012 m. balandžio 16 d. Lenkijos respublikos prezidento dekretais. Jie buvo paskirti remiantis *Krajowa Rada Sądownictwa* (Nacionalinė teismų taryba, Lenkija, toliau – NTT), kurios sudėtį *Trybunał Konstytucyjny* (Konstitucinis Teismas, Lenkija) vėliau pripažino neteisėta, nutarimu. *Trybunał Konstytucyjny* (Konstitucinis Teismas) sprendime nurodė, kad aiškinimas, pagal kurį NTT narių, atrenkamų iš bendrosios kompetencijos teismų teisėjų, kadencija yra individualaus pobūdžio, neatitinka Lenkijos Respublikos Konstitucijos 187 straipsnio 3 dalies[4]. Kitas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nustatytas tos tvarkos trūkumas buvo tai, kad NTT nutarimai neprivalėjo būti motyvuoti ir buvo neskundžiami.

20. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad vieną iš tų trijų teisėjų (teisėją FO) bent jau pirmą kartą į pareigas paskyrė komunistinė valdžia. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, tuometinė teisėjų skyrimo, priežiūros ir atleidimo iš pareigų tvarka neatitiko demokratinėje teisinėje valstybėje galiojančių reikalavimų. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad po 1989 m. padarytų Lenkijos teisės pakeitimų nebuvo nustatyta komunistiniu laikotarpiu paskirtų teisėjų paskyrimo arba teisėjų galbūt padarytų nepriklausomumo principo pažeidimų veiksmingų patikros priemonių.

21. Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, ar, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo sprendimą *A. K. ir kt.*, jis turi patikrinti minėtų teisėjų nepriklausomumą ir, jeigu taip, kokius su tuo susijusius reikalavimus jis turėtų taikyti.

[4] 2017 m. birželio 20 d. sprendimas, K 5/17, OTK-A 2017.

22. Taigi, turėdamas abejonių dėl to, kaip reikia aiškinti ir taikyti Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nustatytus principus, susijusius su nacionalinių teismų nepriklausomumu, *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar [ESS] 2 straipsnis, 4 straipsnio 3 dalis, 6 straipsnio 1 ir 3 dalys ir 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, siejami su [Chartijos] 47 straipsnio pirma ir antra pastraipomis ir SESV 267 straipsnio trečia pastraipa, taip pat Chartijos 38 straipsnis ir [Direktyvos 93/13] 7 straipsnio 1 ir 2 dalys turi būti aiškinami taip, kad institucija, kurioje posėdžiauja asmuo, kurį pirmą kartą arba vėliau (aukštesnės instancijos teisme) į teisėjo pareigas paskyrė totalitarinės, nedemokratinės, komunistinės valstybės valdymo sistemos politinė vykdomosios valdžios institucija (*Rada Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej* (Lenkijos Liaudies Respublikos Valstybės Taryba)) šios valstybės teisingumo ministro teikimu, yra nepriklausomas ir nešališkas teismas, turintis atitinkamą kompetenciją, kaip tai suprantama pagal Sąjungos teisę, visų pirma atsižvelgiant į: 1) paskyrimo kriterijų skaidrumo stoką; 2) galimybę bet kada pašalinti teisėją iš pareigų; 3) teisėjų savivaldos organo ir 4) atitinkamų demokratiškai išrinktų viešosios valdžios institucijų nedalyvavimą paskyrimo procedūroje; dėl to galėtų būti pakirstas pasitikėjimas, kurį teismai turi kelti demokratinėje visuomenėje?

2. Ar atsakymui į 1 klausimą turi reikšmės tai, kad teisėjas galėjo vėliau būti paskirtas eiti pareigas kituose (aukštesnės instancijos) teismuose dėl atitinkamo tarnybos laiko (stažo) pripažinimo ir remiantis jo darbo įvertinimu einant pareigas, į kurias šį asmenį bent pirmą kartą 1 klausime apibūdinta tvarka paskyrė tame pat klausime nurodytos politinės institucijos, ir dėl to galėtų būti pakirstas pasitikėjimas, kurį teismai turi kelti demokratinėje visuomenėje?

3. Ar atsakymui į 1 klausimą turi reikšmės tai, kad teisėjo vėlesnis paskyrimas eiti pareigas kituose (aukštesnės instancijos) teismuose, išskyrus [*Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas)], nepriklausė nuo to, ar teisėjas davė priesaiką laikytis demokratinės visuomenės vertybių, o pirmą kartą teisėju paskirtas asmuo davė priesaiką saugoti komunistinės valstybės politinę santvarką ir vadinamąją „praworządność ludowa“ („liaudies teisėtvarka“), ir dėl to galėtų būti pakirstas pasitikėjimas, kurį teismai turi kelti demokratinėje visuomenėje?

4. Ar ESS 2 straipsnis, 4 straipsnio 3 dalis, 6 straipsnio 1 ir 3 dalys ir 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, siejami su Chartijos 47 straipsnio pirma ir antra pastraipomis ir SESV 267 straipsnio trečia pastraipa, Chartijos 38 straipsnis ir Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 ir 2 dalys turi būti aiškinami taip, kad institucija, kurioje posėdžiauja asmuo, pirmą kartą arba vėliau (aukštesnės instancijos teisme) į teisėjo pareigas paskirtas šiurkščiai pažeidžiant Europos Sąjungos valstybės narės konstitucijos nuostatas, yra nepriklausomas ir nešališkas teismas, turintis atitinkamą kompetenciją, kaip tai suprantama pagal Sąjungos teisę, atsižvelgiant į tai, kad šį asmenį kaip kandidatą, kuris vėliau buvo paskirtas eiti teisėjo pareigas, iškėlė institucija (*Krajowa Rada Sądownictwa* (Nacionalinė teismų taryba)), kurios sudarymas neatitinka valstybės narės konstitucijos, ir tai patvirtino tos valstybės narės Konstitucinis Teismas, ir dėl to galėtų būti pakirstas pasitikėjimas, kurį teismai turi kelti demokratinėje visuomenėje?

5. Ar ESS 2 straipsnis, 4 straipsnio 3 dalis, 6 straipsnio 1 ir 3 dalys ir 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, siejami su Chartijos 47 straipsnio pirma ir antra pastraipomis ir SESV 267 straipsnio trečia pastraipa, taip pat Chartijos 38 straipsnis ir Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 ir 2 dalys turi būti aiškinami taip, kad institucija, kurioje posėdžiauja asmuo, pirmą kartą arba vėliau (aukštesnės instancijos teisme) paskirtas eiti teisėjo pareigas, kurio kandidatūrą į šias pareigas

iškėlė kandidatus vertinanti institucija (Nacionalinė teismų taryba), yra nepriklausomas ir nešališkas teismas, turintis atitinkamą kompetenciją, kaip tai suprantama pagal Sąjungos teisę, jeigu procedūra nurodytoje institucijoje neatitiko kandidatų atrankos taisyklių viešumo ir skaidrumo kriterijų, ir dėl to galėtų būti pakirstas pasitikėjimas, kurį teismai turi kelti demokratinėje visuomenėje?

6. Ar ESS 2 straipsnis, 4 straipsnio 3 dalis, 6 straipsnio 3 dalis ir 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, siejami su Chartijos 47 straipsnio pirma ir antra pastraipomis ir SESV 267 straipsnio trečia pastraipa, taip pat Chartijos 38 straipsnis ir Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 ir 2 dalys turi būti aiškinami taip, kad Sąjungos valstybės narės paskutinės instancijos teismas (Aukščiausiasis Teismas), siekdamas užtikrinti veiksmingą teisminę gynybą kaip priemonę, kuria siekiama neleisti nuolat taikyti nesąžiningas sąlygas sutartyse, pardavėjų ir tiekėjų sudaromose su vartotojais, privalo bet kuriuo bylos nagrinėjimo etapu savo iniciatyva įvertinti, ar:

   a) 1 ir 4 klausimuose nurodytas teismas atitinka nepriklausomo ir nešališko, atitinkamą kompetenciją turinčio teismo kriterijus, kaip tai suprantama pagal Sąjungos teisę, neatsižvelgiant į šiuose klausimuose nurodytų kriterijų vertinimo įtaką teismo sprendimo dėl sutarties sąlygų pripažinimo nesąžiningomis esmei ir, be to,

   b) procesas 1 ir 4 klausimuose nurodytame teisme yra teisėtas?

7. Ar ESS 2 straipsnis, 6 straipsnio 1 ir 3 dalys ir 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, siejami su Chartijos 47 straipsnio pirma ir antra pastraipomis ir SESV 267 straipsnio trečia pastraipa, taip pat Chartijos 38 straipsnis ir Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 ir 2 dalys turi būti aiškinami taip, kad pagal Sąjungos valstybės narės konstitucijos nuostatas, susijusias su teismų santvarka arba teisėjų skyrimu, pagal kurias neįmanoma įvertinti teisėjo paskyrimo galiojimo, atsižvelgiant į Sąjungos teisę, gali būti neleidžiama pripažinti, kad teismas arba jame posėdžiaujantis teisėjas nėra nepriklausomas dėl 1–5 klausimuose nurodytų aplinkybių?“

23. Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) paprašė nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal pagreitintą procedūrą, nustatytą Teisingumo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnyje.

24. 2020 m. vasario 8 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo prašymas taikyti pagreitintą procedūrą buvo atmestas.

25. Rašytines pastabas pateikė *Rzecznik Praw Obywatelskich* (ombudsmenas, Lenkija), Lenkijos vyriausybė ir Europos Komisija. Šios šalys taip pat buvo išklausytos per 2021 m. kovo 2 d. posėdį.

IV. Analizė

26. Šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas kelia įvairių klausimų dėl ESS 19 straipsnio 1 dalies (siejamos su ESS 2 straipsniu) ir Chartijos 47 straipsnio aiškinimo. Jo nuomone, kai kurie teisėjai, dalyvavę priimant skundžiamą sprendimą, dėl procedūros, per kurią jie buvo pirmą kartą paskirti eiti teisėjo pareigas, gali neatitikti iš šių nuostatų kylančio nepriklausomumo reikalavimo.

27. Įvykiai intriguojančiai, beveik bibliškai[5] pakrypo taip, kad ombudsmenas ir (kiek mažiau) Komisija abejoja paties prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teisėjo, kuris šią bylą nacionaliniame teisme nagrinėja vienasmeniškai, nepriklausomumu. Ombudsmenas, be kita ko, tvirtina, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teisėjas eiti teisėjo pareigas buvo paskirtas šiurkščiai pažeidžiant nacionalinę teisę. Taigi, ombudsmeno nuomone, kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teisėjas neatitinka nepriklausomumo reikalavimo, jis negali būti laikomas „teismu“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį.

28. Atrodo, kad įvairius šioje byloje tiesiogiai (pateiktuose prejudiciniuose klausimuose) ir netiesiogiai (teikiant nepriimtinumu grindžiamus prieštaravimus) keliamus klausimus sieja bendras aspektas: teisėjų nepriklausomumas.

29. Dėl šios priežasties šią išvadą pradėsiu keliomis įvadinėmis pastabomis dėl sąvokos „teismų nepriklausomumas“ Sąjungos teisės sistemoje (A skirsnis). Tuomet aptarsiu argumentus dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą tariamo nepriimtinumo (B skirsnis) ir, padaręs išvadą, kad jis priimtinas, galiausiai išnagrinėsiu prejudicinius klausimus iš esmės (C skirsnis).

A. Teismų nepriklausomumo aspektai: SESV 267 straipsnis, Chartijos 47 straipsnis ir ESS 19 straipsnio 1 dalis

30. Teismų nepriklausomumas, be abejo, yra esminė teisinės valstybės principo dalis. ESS 2 straipsnyje pripažįstama, kad šis principas yra viena iš vertybių, kuriomis grindžiama Sąjunga. Teismų nepriklausomumo reikalavimas taip pat įtvirtintas (nors ir netiesiogiai) bent trijose Sąjungos pirminės teisės nuostatose: SESV 267 straipsnyje, ESS 19 straipsnio 1 dalyje ir Chartijos 47 straipsnyje.

31. Šioje byloje remiamasi visomis trimis nuostatomis. Iš tiesų iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad jos visos taikytinos nagrinėjamoje byloje. Nors tai, žinoma, nereiškia, kad kartu negali būti taikomos kitos nuostatos, be kita ko, tam tikrų sektorių antrinės teisės aktai, kuriuose taip pat yra teisminei apsaugai skirtų nuostatų[6], arba net antrinės teisės aktai, aiškiai susiję su teismų nepriklausomumu[7], iš tiesų itin svarbu, kad būtų aiškus šių trijų su teismų nepriklausomumu susijusių sutarčių nuostatų tarpusavio santykis.

32. Pirma, šis prašymas pateiktas pagal SESV 267 straipsnį, pagal kurį bet kuris „valstybės narės teismas“ gali pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas yra ne kartą nurodęs, kad vertindamas, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi institucija yra „teismas“ pagal SESV 267 straipsnį, jis, be kita ko, atsižvelgia į tai, ar ji yra nepriklausoma. Tai iš esmės reiškia, kad ta institucija turi būti apsaugota nuo išorės įtakos ar spaudimo, kurie gali kelti grėsmę jos narių sprendimų nepriklausomumui, kiek tai susiję su jiems nagrinėti pateikiamais ginčais.[8]

[5] Mt 7–12: „Tad visa, ko norite, kad jums darytų žmonės, ir jūs patys jiems darykite.“ (Karaliaus Jokūbo biblija) Šiuolaikiškesnis vertimas: „Kaip norite, kad jums žmonės darytų, taip ir jūs darykite jiems“ (Naujoji Amerikos biblija). Vis dėlto manoma, kad ta pati elgesio „auksinė taisyklė“ yra kai kurių kitų religijų dalis.

[6] Kaip antai šioje byloje – Direktyvos 93/13 7 straipsnis, cituojamas šios išvados 9 punkte.

[7] Kai kurias antrinės teisės sistemas taikant visuotinai, t. y. neatsižvelgiant į jokius (materialinius) sektoriaus teisės aktus. Žr., pavyzdžiui, šiai bylai akivaizdžiai netaikytiną 2006 m. gruodžio 13 d. Komisijos sprendimą, nustatantį bendradarbiavimo su Rumunija ir jos pažangos siekiant orientacinių tikslų teismų reformos ir kovos su korupcija srityse patikrinimo mechanizmą (OL L 354, 2006, p. 56), išsamiai išnagrinėtą mano išvadoje byloje *Asociația „Forumul Judecătorilor din România“ ir kt.* (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19 ir C-355/19, EU:C:2020:746, 183–225 punktai).

[8] Žr., be kita ko, 2014 m. liepos 17 d. Sprendimą *Torresi* (C-58/13 ir C-59/13, EU:C:2014:2088, 17 ir 18 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

33. Antra, teismų nepriklausomumo reikalavimas taip pat kyla iš Chartijos 47 straipsnio, kuriame įtvirtinta visų bylos šalių subjektinė teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą. Šioje byloje neginčijama, kad pagal Direktyvą 93/13, kuri materialiniu požiūriu taikoma nagrinėjamai bylai, ieškovams pagrindinėje byloje suteikta subjektinė teisė, todėl taikomas Chartijos 47 straipsnis.

34. Trečia, palyginti naujesnėje, bet jau suformuotoje jurisprudencijoje Teisingumo Teismas konstatavo, kad iš ESS 19 straipsnio 1 dalyje nustatyto įpareigojimo valstybėms narėms numatyti teisių gynimo priemones, būtinas užtikrinant veiksmingą teisminę apsaugą Sąjungos teisei priklausančiose srityse, išplaukia, kad turi būti užtikrintas visų šiose srityse galinčių priimti sprendimus nacionalinių teismų nepriklausomumas. Kaip pažymėjo Teisingumo Teismas, nepriklausomumo garantija yra *neatsiejama* nuo teismo paskirties [9]. Šiuo klausimu užtenka pažymėti, kad skundžiamą sprendimą priėmusi nacionalinė institucija – *Sąd Apelacyjny we Wrocławiu* (Vroclavo apeliacinis teismas) – neabejotinai yra teismas, galintis priimti sprendimą Sąjungos teisei priklausančiose srityse.

35. Šis su teismų nepriklausomumo principu susijusių teisinių pagrindų „daugetas“ atspindi jo konstitucinę reikšmę ir visuotinį pobūdį teisinės valstybės principu grindžiamoje bendrijoje. Vis dėlto dėl jo taip pat gali kilti tam tikra painiava. Gali kilti klausimas, ar šiose nuostatose numatytas skirtingas „teismų nepriklausomumas“ ir todėl, pavyzdžiui, nacionalinis teismas gali būti nepriklausomas pagal vieną iš šių nuostatų ir nepakankamai nepriklausomas – pagal kitą.

36. Kaip išsamiau paaiškinau savo išvadoje byloje *WB ir kt.*, taip nėra: pagal Sąjungos teisę yra tik vienas teismų nepriklausomumo principas [10]. Vis dėlto, kadangi trys nagrinėjamos nuostatos (SESV 267 straipsnis, Chartijos 47 straipsnis ir ESS 19 straipsnio 1 dalis) skiriasi savo funkcijomis ir tikslu, nagrinėjimo, kurį reikia atlikti siekiant patikrinti, ar laikomasi teisėjų nepriklausomumo principo, pobūdis gali skirtis. Visų pirma skiriasi Teisingumo Teismo vykdomos šio principo laikymosi kontrolės intensyvumas ir jo pažeidimo nustatymo kartelė [11].

37. ESS 19 straipsnio 1 dalyje nustatytas reikalavimas, pagal kurį valstybės narės, be kita ko, „numato teisių gynimo priemones, būtinas užtikrinant veiksmingą teisminę apsaugą“. Taigi, tai nuostata, iš esmės susijusi su nacionalinių teisės sistemų struktūriniais ir sisteminiais elementais: pagal ESS 19 straipsnio 1 dalį svarbu tai, ar valstybės narės teismų sistema atitinka ESS 2 straipsnyje įtvirtintą teisinės valstybės principą. Šiomis aplinkybėmis man atrodo, kad pagrindiniai elementai, kuriuos turi išanalizuoti Teisingumo Teismas, yra susiję su nacionalinės teismų sistemos bendrąją institucine ir konstitucine struktūra. Konkrečiam atvejui būdingi elementai dažnai gali atspindėti platesnį klausimą, tačiau patys savaime nėra lemiami.

38. Šios nuostatos pažeidimo kartelė – gana aukšta. Iš tiesų kyla klausimas, ar Teisingumo Teismui nurodyta (-os) problema (-os) gali kelti pavojų tinkamam nacionalinės teismų sistemos veikimui ir taip kelti grėsmę aptariamos valstybės narės gebėjimui užtikrinti pakankamas teisių gynimo priemones privatiems asmenims.

39. ESS 19 straipsnio 1 dalyje numatyta išimtinė teisių gynimo priemonė, skirta neeilinėms situacijoms. Ja nesiekiama išspręsti visų galimų problemų, galinčių kilti nacionalinėje teismų sistemoje, juo labiau – nacionalinių nuostatų aiškinimo arba taikymo galimos klaidos pavienių

[9] Žr. 2018 m. vasario 27 d. Sprendimą *Associação Sindical dos Juízes Portugueses* (C-64/16, EU:C:2018:117, 37–42 punktai) ir 2021 m. balandžio 20 d. Sprendimą *Repubblika* (C-896/19, EU:C:2021:311, 51 punktas).

[10] Išvados sujungtose bylose C-748/19–C-754/19, EU:C:2021:403, 161 ir 162 punktai.

[11] Ten pat, 163–169 punktai.

atvejų, esant apskritai sveikai ir Sąjungos teisę atitinkančiai teisės sistemai. ESS 19 straipsnio 1 dalies pažeidimai yra tik tam tikro sunkumo ir (arba) sisteminio pobūdžio ir jiems vidaus teisės sistemoje negali būti pasiūlytos tinkamos teisių gynimo priemonės.

40. Chartijos 47 straipsnis, atvirkščiai, yra nuostata, kurioje įtvirtinta subjektinė bet kurios bylos šalies teisė (į veiksmingą teisių gynimo priemonę ir teisingą bylos nagrinėjimą), kuri pradedama taikyti tik jeigu atvejis patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį. Šiuo požiūriu tikrinant teismo „nepriklausomumą“ pagal Chartijos 47 straipsnį reikia išsamiai ir atsižvelgiant į konkretų atvejį įvertinti visas reikšmingas aplinkybes. Problemos, susijusios su tam tikra struktūrine arba sistemine nacionalinės teismų sistemos savybe, yra reikšmingos, tik jei jos gali turėti poveikį konkrečiai bylai.

41. Tokiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismo atliekamos konkrečios teisminės institucijos nepriklausomumo kontrolės intensyvumas yra nedidelis: ne visi teisės pažeidimai reiškia Chartijos 47 straipsnio pažeidimą. Šiuo tikslu reikalaujama tam tikro sunkumo. Vis dėlto, kai yra pasiekiamas reikalaujamas sunkumo lygis, to pakanka, kad būtų pažeistas Chartijos 47 straipsnis, nes neturi būti įvykdyta jokia kita sąlyga, kad būtų galima pripažinti iš Sąjungos teisės kylančią konkrečią teisę. Konkrečiai kalbant, nebūtina, kad nustatytas pažeidimas būtų sisteminio pobūdžio arba kad jis turėtų poveikį ne tik konkrečiu atveju.

42. Galiausiai, nors SESV 267 straipsnis taip pat yra šios aplinkos dalis, jo tikslas ir paskirtis yra kitokie – juos išnagrinėsiu kitame skirsnyje. Taigi, pagrindinė šio išvados skirsnio mintis yra ta, kad nors Sąjungos teisėje vartojama sąvoka „teismų nepriklausomumas“ yra viena ir ta pati, logiška, kad konkretūs elementai, jų aktualumas, reikšmė ir santykinė svarba, į kuriuos atsižvelgiama konkrečiu atveju, tikrai skiriasi, atsižvelgiant į Sąjungos nuostatą, pagal kurią keliamas nepriklausomumo klausimas.

B. Priimtinumas

43. Buvo pateikti keli argumentai dėl šio prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumo. Kai kurie susiję su tuo, ar šį prašymą pateikusią instituciją galima laikyti „teismu“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį (1 dalis), o kiti – su prejudicinių klausimų svarba (2 dalis). Šie argumentai bus išnagrinėti paeiliui.

1. Ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas yra „teismas“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį?

44. Ombudsmenas teikia prašymo priimti prejudicinį sprendimą nepriimtinumu grindžiamą prieštaravimą, remdamasis teisėjo, kuris, kaip vienasmeniškai bylą nagrinėjantis teisėjas, pateikė prejudicinius klausimus, paskyrimu. Ombudsmenas, be kita ko, pažymi, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teisėjas buvo paskirtas Respublikos Prezidento dekretu ir kad jis sutiko būti taip paskirtas, nepaisydamas to, kad *Naczelny Sąd Administracyjny* (Vyriausiasis administracinis teismas, Lenkija) buvo laikinai sustabdęs atitinkamo NTT nutarimo (2018 m. rugpjūčio 28 d.) galiojimą (2018 m. rugsėjo 27 d. ir 2018 m. spalio 8 d. nutartys). Be to, ombudsmenas nurodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teisėjas galiausiai buvo paskirtas tik po to, kai Lenkijos teisingumo ministras (generalinis prokuroras), kuriam šis teisėjas anksčiau dirbo ir su kuriuo palaiko labai glaudžius ryšius, asmeniškai (ir, ombudsmeno nuomone, neteisėtai) įsitraukė į procedūrą, kad paremtų jo paskyrimą.

45. Tuo remdamasis ombudsmenas mano, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teisėjas neturi būti laikomas „teismu“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį. Konkrečiai kalbant, ombudsmenas reiškia abejones dėl to, ar pagal tą nuostatą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi institucija gali būti laikoma i) *pagal įstatymą įsteigtu* teismu; ir ii) atitinkančia *nepriklausomumo* reikalavimą.

46. Komisija taip pat teigia, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teisėjas buvo paskirtas esant aplinkybėms, dėl kurių šiuo metu Teisingumo Teisme pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą [12], kuriomis, atrodo, buvo šiurkščiai pažeisti teisėjų skyrimui taikomi valstybės narės įstatymai. Vis dėlto atrodo, kad Komisija mano, jog šiame etape dar nėra visiškai įrodyta, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teisėjas neatitinka sąlygų, būtinų tam, kad jis būtų laikomas „teismu“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį.

47. Sutinku su Komisija dėl išvados dėl prašymo priimtinumo, nors ir dėl skirtingų priežasčių. Iš tiesų priežastys, kuriomis grindžiama mano išvada šiuo klausimu, yra ne susijusios su *aplinkybėmis*, kaip siūlo Komisija, o labiau *konceptualaus* pobūdžio. Mano siūlomas atsakymas beveik visiškai nesusijęs su paties prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teisėjo paskyrimo tinkamumo vertinimu – dėl to man kyla rimtų abejonių. Veikiau manau, kad tai, ar tenkinama sąlyga dėl buvimo „teismu“ visada buvo ir toliau turi būti vertinama pačios *institucijos* lygmeniu, o ne *asmenų*, kurie posėdžiauja prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusioje institucijoje, lygmeniu.

48. Siekdamas pateikti šios išvados motyvus, pirmiausia išdėstysiu tradicinį Teisingumo Teismo požiūrį į šį nagrinėjimą (a punktas), o paskui nurodysiu, kodėl manau, kad jo reikia laikytis net ir neįprastais atvejais, kaip antai nagrinėjamu šioje byloje (b punktas).

a) (Nepriklausoma pagal įstatymą įsteigta) institucija

49. Sąvoka „teismas“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį, yra savarankiška Sąjungos teisės sąvoka ir turi būti apibrėžta neatsižvelgiant į nacionalinėje teisėje numatytus pavadinimus ir apibūdinimą. Tam Teisingumo Teismas tradiciškai taiko vadinamuosius Sprendime *Dorsch* nustatytus kriterijus: jis tikrina, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi institucija yra įsteigta pagal įstatymus, ar ji nuolatinė, ar jos jurisdikcija yra privaloma, ar procesas joje yra grindžiamas rungimosi principu, ar ji taiko teisės aktus ir ar ji yra nepriklausoma bei nešališka [13].

50. SESV 267 straipsnyje vartojama sąvoka „teismas“ yra *funkcinio* pobūdžio: ji skirta nacionalinėms institucijoms, kurios, vykdydamos teismines funkcijas, gali *kreiptis* į Teisingumo Teismą per prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrą, nustatyti. Ši procedūra yra Sąjungos Sutartyse įtvirtintos teismų sistemos kertinis akmuo, kuriuo, užmezgant dialogą tarp Teisingumo Teismo ir valstybių narių teismų teisėjų, siekiama užtikrinti vienodą Sąjungos teisės aiškinimą ir kartu – jos nuoseklumą, visišką veiksmingumą, autonomiją ir galiausiai savitą Sutartimis

[12] Byla C-487/19, *W. Ż.* (OL C 337, 2019, p. 4). Išvadoje generalinis advokatas E. Tanchev padarė išvadą, kad teisėjų paskyrimai, kuriuos Respublikos Prezidentas įvykdė neatsižvelgdamas į tai, kad *Naczelny Sąd Administracyjny* (Vyriausiasis administracinis teismas) nutartimi sustabdė skyrimo procedūrą, yra akivaizdus ir sąmoningas nacionalinių nuostatų pažeidimas, t. y. akivaizdus teisėjų skyrimo tvarkos pažeidimas (EU:C:2021:289, 87–89 punktai).

[13] 1997 m. rugsėjo 17 d. Sprendimas *Dorsch Consult* (C-54/96, EU:C:1997:413, 23 punktas). Iš naujesnių sprendimų žr., pavyzdžiui, 2020 m. liepos 9 d. Sprendimą *Land Hessen* (C-272/19, EU:C:2020:535, 43 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

sukurtos teisės pobūdį[14]. Šis teismų dialogas turi konstitucinę reikšmę, nes, kaip matyti iš ESS 19 straipsnio 1 dalies, Teisingumo Teismas ir valstybių narių teismai savo atitinkamose jurisdikcijos srityse užtikrina, kad būtų paisoma Sąjungos teisės sistemos[15].

51. Taigi, kadangi sąvoka „teismas“ siekiama atskirti institucijas, veikiančias kaip *teismas*, ir kitą statusą turinčias institucijas, nagrinėjant klausimą, ar nacionalinė institucija atitinka Sprendime *Dorsch* nustatytus kriterijus, pagrindinis dėmesys neišvengiamai turi būti skiriamas struktūriniams, instituciniams aspektams. Šiuo atžvilgiu lemiama reikšmę turi *tos institucijos* pobūdis, padėtis ir veikimas valstybių narių institucijų sistemoje[16].

52. Tačiau ši analizė niekada nebuvo taikoma siekiant patikrinti, ar (vienas arba keli) konkretūs šiai institucijai priklausantys *privatūs asmenys*, įtraukti į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusios teismo kolegijos sudėtį, kiekvienas asmeniškai atitinka Sprendime *Dorsch* nustatytus kriterijus. Visada pagrindinis dėmesys būdavo skiriamas institucijai[17], teikiančiai prašymą, įskaitant atvejus, kai tą instituciją sudarė tik vienas asmuo[18].

53. Tą pati galima pasakyti apie patikrinimą, ar institucija atitinka du konkrečius Sprendime *Dorsch* nustatytus kriterijus, kurie išskirti kaip galbūt probleminiai atsižvelgiant į šios bylos aplinkybes: ar ji yra pagal įstatymą įsteigtas teismas, taip pat ar ji yra nepriklausoma.

54. Pirma, kalbant apie *„pagal įstatymą įsteigto“* teismo *kriterijų*, atsižvelgiant į jurisprudenciją (beje, ne itin gausią), šis kriterijus tenkinamas, kai valstybės narės teisėje numatyta būtent prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi institucija, kuriai priklauso konkretūs prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikę asmenys. Šio kriterijaus tikslas – atmesti prašymų priimti prejudicinį sprendimą, kuriuos teikia pagal sutartis įsteigti subjektai (visų pirma tam tikrų formų arbitražo kolegijos), priimtinumą[19].

55. Pavyzdžiui, istoriniame Sprendime *Nordsee* pateiktoje analizėje Teisingumo Teismas pagrindinį dėmesį skyrė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusios institucijos (pagal šalių sudarytą sutartį suformuoto arbitražo teismo) veiklos teisiniam pagrindui ir nusprendė, kad ji nėra teisminio pobūdžio, atsižvelgiant į tai, kad arbitražo proceso ir valstybės narės teisių gynimo bendrosios kompetencijos teismuose priemonių sistemos nesieja glaudus ryšys[20]. Panašaus požiūrio laikomasi naujesniuose sprendimuose, kuriuose Teisingumo Teismas išnagrinėjo klausimą dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusios institucijos vykdomų funkcijų faktinio pobūdžio[21].

[14] Šiuo klausimu žr. neseniai priimtą 2021 m. kovo 2 d. Sprendimą *A.B. ir kt. (Aukščiausiojo Teismo teisėjų skyrimas – skundai)* (C-824/18, EU:C:2021:153, 90 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[15] Šiuo klausimu žr. Nuomonę 1/09 (Susitarimas, kuriuo sukuriama bendroji patentų ginčų nagrinėjimo sistema) (EU:C:2011:123, 66 punktas).

[16] Taip pat žr. mano išvadą byloje *Pula Parking* (C-551/15, EU:C:2016:825, 85 ir 86 punktai) ir generalinio advokato N. Wahl išvadą sujungtose bylose *Torresi* (C-58/13 ir C-59/13, EU:C:2014:265, 53 punktas).

[17] Jau pradedant tokiais sprendimais, kaip 1966 m. birželio 30 d. Sprendimas *Vaassen-Göbbels* (61/65, EU:C:1966:39, p. 273), neatsitiktinai nuolat vartojama sąvoka „subjektas“ (prancūzų k. „organisme“, vokiečių k. „Einrichtung“), kuri reiškia atitinkamą instituciją.

[18] Pavyzdžiui, jau 1987 m. birželio 11 d. Sprendime *X* (14/86, EU:C:1987:275, 6 ir 7 punktai) dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, kurį pateikė Italijos *Pretore*, posėdžiaujantis vienas ir iš esmės tame proceso etape veikiantis kaip ikiteisminio tyrimo teisėjas.

[19] Bendra apžvalga pateikta, pavyzdžiui, M. Broberg, ir N. Fenger, *Preliminary References to the European Court of Justice*, 2nd edn, Oxford University Press, Oxford, 2014, p. 61 ir 62.

[20] 1982 m. kovo 23 d. sprendimas (102/81, EU:C:1982:107, 7–16 punktai).

[21] Žr., be kita ko, 2014 m. birželio 12 d. Sprendimą *Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta* (C-377/13, EU:C:2014:1754, 24 punktas); 2014 m. liepos 17 d. Sprendimą *Torresi* (C-58/13 ir C-59/13, EU:C:2014:2088, 20 punktas) ir 2015 m. spalio 6 d. Sprendimą *Consorci Sanitari del Maresme* (C-203/14, EU:C:2015:664, 18 punktas).

56. Teisingumo Teismo atliekamas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusios institucijos pobūdžio vertinimas pastaraisiais metais tikrai pasikeitė ir tapo griežtesnis [22]. Ko gero, nebebūtų galima pakartoti prieš keletą metų generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išdėstyto žinomo teiginio, kad „jurisprudencija yra kazuistiška, labai lanksti ir ne itin moksliška; jos pagrindai tokie neapibrėžti, kad būtų priimtas Sančos Pansos, kaip Baratarijos salos gubernatoriaus, pateiktas prejudicinis klausimas“ [23]. Vis dėlto kartu buvo (pagrįstai) išlaikytas tam tikras lankstumas, kad nacionalinės institucijos, kurios *faktiškai* vykdo teismines funkcijas, galėtų pasinaudoti prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra, nepaisydamos šioms institucijoms pagal nacionalinę teisę suteikto pavadinimo arba apibūdinimo [24].

57. Šis požiūris atrodo juo labiau pateisinamas atsižvelgiant į tai, kad kriterijus, pagal kurį teismas turi būti „pagal įstatymą įsteigtas“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį, keliomis kalbomis išreikštas žodžiais, kurie reiškia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusios institucijos „teisinę kilmę“ [25]. Taip dar kartą pabrėžiama, kad pagrindinis klausimas yra tai, ar institucija buvo *įsteigta* pagal nacionalinės teisės aktus, o ne tai, ar konkreti tos institucijos kolegija konkrečiu atveju savo veikloje laikosi nacionalinės teisės. Taigi, angų k. žodžio „law“ („įstatymas“) daugiareikšmiškumas (jis gali reikšti teisės aktą (įstatymą) ir taisyklių sistemą) [26] šiomis aplinkybėmis gali būti klaidinantis.

58. Šioje byloje Teisingumo Teismo iš tiesų prašoma išplėsti kriterijų, pagal kurį teismas turi būti „pagal įstatymą įsteigtas“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį. Šiuo požiūriu šis kriterijus nebereikštų vien to, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi teisminė *institucija* yra įsteigta pagal įstatymą, šia prasme – *pagal teisės aktus*, kaip priešpriešą sutarčiai, bet pagal jį reikėtų išnagrinėti ir tai, ar konkretus prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs *teisėjas* yra *teisėtai paskirtas*, taip pat visas kitas galimas aplinkybes, susijusias su šios institucijos veiklos teisėtumu.

59. Mano nuomone, toks pakeitimas nebūtų pagrįstas. Kaip jau buvo paaiškinta, konkreti „pagal įstatymą įsteigto“ teismo sąvoka, atsižvelgiant į SESV 267 straipsnio kriterijus, visada reiškė kažką visiškai kito. Žinoma, yra tą patį (arba labai panašų) pavadinimą turinti sąvoka, būtent „pagal įstatymą sudarytas <…> teismas“, kuri taikoma nagrinėjant, ar konkrečiu atveju buvo pažeista teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, kaip tai suprantama pagal Europos žmogaus teisių konvencijos (toliau – EŽTK) 6 straipsnio 1 dalį [27], kuri šiuo metu iš esmės pakartota Chartijos 47 straipsnyje [28].

[22] Žr., be kita ko, 2014 m. spalio 9 d. Sprendimą *TDC* (C-222/13, EU:C:2014:2265, 27–38 punktai) ir 2020 m. sausio 21 d. Sprendimą *Banco de Santander* (C-274/14, EU:C:2020:17, visų pirma 55 punktas).

[23] Generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvada byloje *De Coster* (C-17/00, EU:C:2001:366, 14 punktas).

[24] Žr., be kita ko, 2014 m. liepos 17 d. Sprendimą *Torresi* (C-58/13 ir C-59/13, EU:C:2014:2088, 15–30 punktai) ir 2018 m. spalio 23 d. Nutartį *Conseil départemental de l'ordre des chirurgiens-dentistes de la Haute-Garonne* (C-296/18, nepaskelbta Rink., EU:C:2018:857, 6 punktas). Apskritai šiuo klausimu žr. mano išvadą byloje *Ministerstwo Sprawiedliwości* (C-55/20, EU:C:2021:500, 31–62 punktai), kurioje pateikta daugiau nuorodų.

[25] Žr., be kita ko, versijas vokiečių k. („gesetzliche Grundlage der Einrichtung“), ispanų k. („origen legal“), prancūzų k. („origine légale“), italų k. („origine legale“), portugalų k. („origem legal“).

[26] Kaip Teisingumo Teismas neseniai pažymėjo byloje, kurioje priimtame 2017 m. kovo 15 d. Sprendime *Al Chodor* (C-528/15, EU:C:2017:213, 31 punktas), nors ir kitokiomis aplinkybėmis, kilo panašus aiškinimo klausimas.

[27] 2020 m. gruodžio 1 d. EŽTT sprendimas *Guðmundur Andri Ástráðsson prieš Islandiją* (CE:ECHR:2020:1201JUD002637418, 229–234 punktai), neseniai patvirtintas 2021 m. gegužės 7 d. EŽTT sprendime *Xero Flor w Polsce sp. Z o. o. prieš Lenkiją* (CE:ECHR:2021:0507JUD000490718, 243–247 punktai).

[28] Kaip naujausią pavyzdį žr. generalinio advokato E. Tanchev išvadą byloje *W. Ż.* (C-487/19, EU:C:2021:289, 70–80 punktai).

60. Vis dėlto, kaip matyti iš pirma pateiktų paaiškinimų[29], abiejų nuostatų – pirma, Chartijos 47 straipsnio ir, antra, SESV 267 straipsnio – tikslai skiriasi. Tinkamų teisminių subjektų, kurie yra valstybių narių institucijos ir gali pateikti klausimą Teisingumo Teismui, nustatymas skiriasi nuo teismo sudėties teisėtumo kiekvienu konkrečiu atveju nustatymo, siekiant apsaugoti atskiras Sąjungos teise grindžiamas teises. Antruoju atveju savaime suprantama, kad teismo sudėties teisėtumo nagrinėjimas turi būti atliekamas konkrečių bylų lygmeniu, o pirmuoju atveju taip nebūtinai yra.

61. Taigi, nebūtų labai išmintinga sąvoką „pagal įstatymą įsteigtas teismas“ tiesiog mechaniškai iš Chartijos 47 straipsnio „iškirpti ir įklijuoti“ į SESV 267 straipsnį dėl to, kad jos skamba labai panašiai, tinkamai neatspindint šių sąvokų skirtingo turinio ir tikslo.

62. Antra, dėl *nepriklausomumo kriterijaus* pagal SESV 267 straipsnį Teisingumo Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad šiam kriterijui užtikrinti būtinos *„taisyklės*, be kita ko, dėl teismo sudėties, jo narių skyrimo, įgaliojimų trukmės ir nusišalinimo, nušalinimo ir atšaukimo priežasčių, kad teisės subjektams nekiltų jokių pagrįstų abejonių dėl to, ar teismui nedaro įtakos išorės veiksniai, ir dėl jo neutralumo, kai susikerta interesai“[30]. Teisingumo Teismas taip pat yra išaiškinęs, jog iš esmės ne Teisingumo Teismas turi spręsti, kad nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis užtikrinamas teismų nepriklausomumas, gali būti taikomos priešingai vidaus teisės sistemoje įtvirtintiems principams arba teisinės valstybės principams[31].

63. Taigi, Teisingumo Teismo atliekamoje analizėje (taip pat ir šio klausimo) daugiausia dėmesio skiriama teisės sistemai ir joje nustatytoms garantijoms, skirtoms teisėjų galėjimui eiti pareigas nepatiriant jokios formos spaudimo (tiesioginio arba netiesioginio, faktinio arba galimo) apsaugoti[32]. Visada buvo akcentuojama tai, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikianti institucija yra struktūriniu požiūriu nepriklausoma nuo jos nagrinėjamo ginčo šalių[33], taip pat nuo valdymo iš išorės, pavyzdžiui, tais atvejais, kai tokia institucija yra vykdomosios valdžios institucijos dalis[34].

64. Pavyzdžiui, neseniai išnagrinėtoje byloje kai kurios šalys išreiškė abejonių dėl to, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teisėjas, kuris byla nagrinėjo vienasmeniškai, atitiko Sąjungos teisėje įtvirtintą nepriklausomumo ir nešališkumo reikalavimą, nes nagrinėjamas klausimas buvo susijęs su Italijos taikos teisėjų statusu, taigi, natūralu, kad jis buvo suinteresuotas bylos baigtimi. Vis dėlto, išnagrinėjęs atitinkamas vidaus teisės nuostatas, Teisingumo Teismas atmetė šį prieštaravimą ir nusprendė, kad prašymas priimtinas. Jis konstatavo, kad Italijos taikos teisėjai „savo pareigas eina visiškai savarankiškai, laikydamiesi drausmės taisyklių ir be jokio išorės spaudimo, galinčio turėti įtakos jų sprendimams“. Nekeldamas klausimo dėl konkretaus prašymą

[29] Šios išvados 36–42 punktai.

[30] Žr. neseniai priimtą 2021 m. balandžio 20 d. Sprendimą *Repubblika* (C-896/19, EU:C:2021:311, 53 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Išskirta mano.

[31] 1999 m. vasario 4 d. Sprendimas *Köllensperger ir Atzwanger* (C-103/97 EU:C:1999:52, 24 punktas). Ši jurisprudencija atspindi Europos Žmogaus Teisių Teismo požiūrį į šį klausimą, žr. 2018 m. lapkričio 6 d. EŽTT sprendimą *Ramos Nunes de Carvalho e Sá prieš Portugaliją* (CE:ECHR:2018:1106JUD005539113, 186 punktas).

[32] Žr., be kita ko, 2016 m. gegužės 24 d. Sprendimą *MT Højgaard ir Züblin* (C-396/14, EU:C:2016:347, 22–32 punktai).

[33] 2006 m. rugsėjo 19 d. Sprendimas *Wilson* (C-506/04, EU:C:2006:587, 49 punktas).

[34] Taigi, administracinius skundus nagrinėjančios institucijos negali kreiptis į Teisingumo Teismą pagal SESV 267 straipsnį – žr., pavyzdžiui, 1993 m. kovo 30 d. Sprendimą *Corbiau* (C-24/92, EU:C:1993:118, 15–17 punktai) arba 2002 m. gegužės 30 d. Sprendimą *Schmid* (C-516/99, EU:C:2002:313, 34–38 punktai).

priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teisėjo padėties, Teisingumo Teismas pridūrė, kad jis neturi „pagrindo abejoti tuo, kad taikos teisėjas tenkina kriterijus, kiek tai susiję su jo įsteigimu įstatymų pagrindu“ [35].

b) Vykstančio dialogo vertė

65. Trumpai tariant, naujas sąvokos „teismas“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį, aiškinimas, pagal kurį Teisingumo Teismas turėtų išnagrinėti konkrečią privačių asmenų, kurie sudaro šias nacionalines institucijas, situaciją, prieštarautų prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros pobūdžiui ir tikslui. Priešingai nei kalbant apie Chartijos 47 straipsnį ir, jeigu pažeidimas būtų tam tikro sunkumo, galbūt taip pat apie ESS 19 straipsnio 1 dalį, pagal SESV 267 straipsnį atliekama analizė visada buvo susijusi tik su tinkamų institucinių subjektų, kurie gali kreiptis į Teisingumo Teismą, nustatymu, o ne su kiekvieno prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme vykstančios procedūros elemento teisėtumu. Iš tiesų prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra tam tikru lygmeniu yra formalizuota, taigi, formali: SESV 267 straipsnyje įtvirtintas teisminių *institucijų*, o ne šias institucijas sudarančių *asmenų* dialogas.

66. Taip pat nurodyčiau keturias papildomas sistemines priežastis, dėl kurių manau, kad taip turėtų likti net ir gana probleminiais atvejais, kaip šioje byloje.

67. Pirma, būtų nelogiška (ir priešinga siekiamam tikslui), jeigu Teisingumo Teismas kategoriškai atsisakytų pradėti teisminį dialogą su institucijomis, kurios iš tiesų, žinoma – formaliai, vykdo teismines funkcijas nacionaliniu lygmeniu ir kurioms reikalinga pagalba aiškinant ir taikant Sąjungos teisę jų nagrinėjamose bylose. Šiomis aplinkybėmis vargu ar reikia nurodyti, kad Teisingumo Teismo atsakymas į jų klausimus būtų privalomas ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, ir kitiems nacionaliniams teismams, galintiems susidurti su tais pačiais teisiniais klausimais [36]. Taigi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, teikdamas prašymą pagal SESV 267 straipsnį, įsipareigoja laikytis Teisingumo Teismo pateikto Sąjungos nuostatų, kurios gali būti taikomos nagrinėjamoje byloje, aiškinimo.

68. Antra, tai, kad kyla klausimų (tariamų, galimų arba tikėtinų) dėl bylą nagrinėjančio (-ių) nacionalinio (-ių) teisėjo (-ų) teisinio ir moralinio tinkamumo, neatima iš atskirų bylos *šalių* teisės į teisingą atitinkamų Sąjungos nuostatų taikymą. Taigi, manau, kad institucinis ir bendras požiūris į sąvoką „teismas“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį, labiau atitinka teisę į veiksmingą teisinę gynybą, įtvirtintą, be kita ko, Chartijos 47 straipsnyje.

69. Trečia, praktiniu požiūriu Teisingumo Teismas nėra pasirengęs vertinti konkrečių nacionalinių teisėjų nešališkumo ir sąžiningumo, atlikdamas priimtinumo vertinimą pagal SESV 267 straipsnį. Norint tai įvertinti tektų aiškinti atitinkamus nacionalinius įstatymus ir šalys ginčytų faktinių aplinkybių įrodomąją galią bei nacionalinės teisės aiškinimą – vis dėlto svarbiausia yra tai, kad priimtinumo vertinimo etape tektų imtis detalaus ir išsamaus

[35] 2020 m. liepos 16 d. Sprendimas *Governo della Repubblica italiana (Italijos taikos teisėjų statusas)* (C-658/18, EU:C:2020:572, ypač 43 ir 55 punktai). Plg. šią bylą su ankstesnėmis bylomis, iš esmės susijusiomis su tuo pačiu klausimu, kuriose Teisingumo Teismas atmetė prašymą kaip nepriimtiną, bet tik dėl to, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pagal nacionalinę teisę akivaizdžiai neturėjo kompetencijos. Nors kai kurios šalys kėlė nešališkumo klausimą, Teisingumo Teismas nutartyse tokiais argumentais nesirėmė; žr. 2018 m. rugsėjo 6 d. Nutartį *Di Girolamo* (C-472/17, nepaskelbta Rink., EU:C:2018:684) ir 2019 m. gruodžio 17 d. Nutartį *Di Girolamo* (C-618/18, nepaskelbta Rink., EU:C:2019:1090).

[36] Bendrai šiuo klausimu žr. mano išvadą byloje *Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe* (C-620/17, EU:C:2019:340, 59–62 punktai), kurioje pateiktos nuorodos į atitinkamą jurisprudenciją.

nagrinėjimo. Taip su Chartijos 47 straipsniu arba ESS 19 straipsniu susiję reikalavimai jau būtų išnagrinėti iš esmės priimtinumo vertinimo etape, todėl analizė galėtų tapti kiek pasikartojanti (cikliška) [37].

70. Galiausiai, ketvirta, kyla Teisingumo Teismo jurisprudencijos horizontalaus nuoseklumo klausimas. Esant įprastoms aplinkybėms, kai kam, įskaitant ir mane, teiginys, kad Teisingumo Teismas turėtų įvertinti nacionalinio teismo, teikiančio prašymą priimti prejudicinį sprendimą, konkretaus (-čių) teisėjo (-ų) „kokybę“ tam, kad galėtų priimti šį prašymą arba jį atmesti, atrodytų gana sunkiai suprantamas. Ar prašymą pateikę teisėjai gerbia įstatymus ir savo funkcijas vykdo pagal sąžiningumo reikalavimus? Ar konkrečiu atveju kyla interesų konflikto grėsmė? Ar teisėjas, dėl kurio pradėta drausminė procedūra, vis tiek gali pateikti prašymą kitoje byloje? O kaip dėl korupcija įtariamo teisėjo, dėl kurio jau pradėtas baudžiamosios veikos tyrimas, bet kuris nėra oficialiai nušalintas nuo pareigų? Ar Teisingumo Teismas turi išnagrinėti visus šiuos klausimus, kai atrenka pagal SESV 267 straipsnį pateiktus prašymus?

71. Pastaraisiais metais Teisingumo Teismas, ypač atsižvelgdamas į teisinės valstybės krizę keliose valstybėse narėse, turėjo ne tik suformuoti jurisprudenciją, kad išaiškintų, kaip elgtis esant situacijoms ir scenarijams, kuriuos nedaug kam kada nors būtų pavykę įsivaizduoti, bet ir suformuluoti įprastai taikytinų taisyklių išimtis, skirtas neįprastiems atvejams. Kaip jau paaiškinau kitur, tokiais atvejais nematau jokios tariamos dvigubų standartų problemos, nes situacijos objektyviai skiriasi [38].

72. Vis dėlto šioje byloje Teisingumo Teismo iš tiesų prašoma iš naujo išaiškinti bendrai taikomus Sprendime *Dorsch* nustatytus kriterijus, kurie visuotinai taikomi visais atvejais nepaisant valstybės narės teisminės institucijos, ir labai išplėsti taikymo sritį bei (šalių) argumentus, kurie gali būti pateikti jau priimtinumo vertinimo etape pagal SESV 267 straipsnį. Dėl visų šioje išvados dalyje nurodytų priežasčių nemanau, kad to reikia ir kad tai tikrai būtina, net atsižvelgiant į tokius ypatingus atvejus kaip nagrinėjamas šioje byloje.

73. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, darau išvadą, kad dėl šioje byloje prašymą pateikusio teisėjo paskyrimo procedūros galimų trūkumų [39] ir (arba) jo asmeninių bei profesinių ryšių su teisingumo ministru (generaliniu prokuroru) [40] šis prašymas neturėtų būti nepriimtinas.

74. Vis dėlto ši išvada daroma su dviem svarbiomis išlygomis.

75. Pirma, labai aiškiai pažymėtina, kad ši išvada, kiek ji konkrečiai susijusi su SESV 267 straipsniu, visiškai nereiškia, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo sudėtis yra teisėta ir (arba) kad, konkrečiai kalbant, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teisėjas paskirtas teisėtai. Iš tiesų, mano nuomone, ombudsmeno iškelti klausimai kelia gana didelį susirūpinimą. Taip juo labiau yra nagrinėjant ombudsmeno teiginius platesniame instituciniame ir konstituciniame kontekste (kurį Teisingumo Teismas gerai žino), kiek tai susiję su teisinės valstybės padėtimi Lenkijoje.

[37] Išsamiai dėl panašių 2020 m. liepos 9 d. Sprendime *Land Hessen* (C-272/19, EU:C:2020:535) keliamų klausimų žr. mano išvados byloje *WB ir kt.* 115–120 punktus.

[38] Žr. mano išvados byloje *WB ir kt.* 154 punktą.

[39] Siekiant išsamumo galima pridurti (bet, mano nuomone, tai neturi įtakos šios bylos baigčiai), kad po posėdžio šioje byloje šios paskyrimo procedūros pažeidimai buvo patvirtinti 2021 m. gegužės 6 d. *Naczelny Sąd Administracyjny* (Vyriausiasis administracinis teismas) sprendimais II GOK 2/18, II GOK 3/18, II GOK 5/18, II GOK 6/18 ir II GOK 7/18. Dėl šių procedūrinių pažeidimų tas teismas panaikino ginčijamus NTT nutarimus, bet nepasisakė dėl Respublikos Prezidento sprendimų, kuriais buvo paskirti aptariami teisėjai, galiojimo.

[40] Dėl problemų, pagal ESS 19 straipsnio 1 dalį ir Chartijos 47 straipsnį kylančių dėl šios „nuodėmingos [vaidmenų] sąjungos“, žr. mano išvadą byloje *WB ir kt.*, visų pirma 178–192 punktus.

76. Vis dėlto šios aplinkybės atitinkamais atvejais galėtų būti svarbios vertinant prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nepriklausomumą pagal ESS 19 straipsnio 1 dalį ir (arba) Chartijos 47 straipsnį ir atsižvelgiant į jas galbūt galėtų būti padaryta išvada, kad pažeistos abi šios nuostatos. Tačiau, kaip jau paaiškinta, šios aplinkybės paprastai nėra svarbios siekiant nustatyti, ar nacionalinė institucija yra „teismas“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį. Teiginys, kad oficialūs instituciniai partneriai turi toliau kalbėtis, net jeigu vienam iš jų galėtų kilti gana rimtų abejonių dėl kitą šalį sudarančių asmenų asmeninių savybių, grindžiamas visiškai kitokiais argumentais nei kitos šalies patvirtinimas (net ir netiesioginis).

77. Antra, neatmetu galimybės, kad galėtų būti padaryta kitokia išvada, jeigu su pagal SESV 267 straipsnį oficialiai prašymą teikiančio nacionalinio teismo vieno arba daugiau teisėjų asmenine padėtimi susijusių aplinkybių reikšmingumas būtų vertinamas atsižvelgiant ne vien į atitinkamą (-us) asmenį (-is) ir toks vertinimas turėtų įtakos nacionalinės institucijos, kuriai priklauso šie teisėjai, bendram veikimui. Vis dėlto tokiu atveju pagrindinis dėmesys būtų skiriamas prašymą pateikusiai *institucijai* ir ji būtų nagrinėjama, taigi, būtų laikomasi Sprendimo *Dorsch* logikos ir šioje išvadoje pasiūlyto institucinio požiūrio. Institucinio požiūrio taikymas vertinant Sprendime *Dorsch* nustatytus kriterijus nereiškia, kad nereikia atsižvelgti į institucinį *kontekstą*. Žinoma, tam tikru lygmeniu institucija yra ją sudarančių asmenų visuma. Akivaizdu, kad tai, kaip (galbūt) teisminę instituciją sudarantys asmenys buvo paskirti eiti teisėjo pareigas, yra viena iš su tuo susijusių aplinkybių.

78. Tokia situacija galėtų susiklostyti, pavyzdžiui, užvaldytoje arba užgrobtoje valstybės narės teisminėje institucijoje, kurios tiesiog nebegalima vadinti „teismu“. Galbūt ji galėtų susiklostyti tais atvejais, kai su, pavyzdžiui, tos (formaliai teisminės) institucijos narių paskyrimu susijusių problemų visuma, jos sprendimų priėmimui daroma politinė įtaka ir kitos galimos aplinkybės rodo, kad nebėra nepriklausomo teismo, kurį būtų galima taip pavadinti. Vis dėlto tokiu atveju reikėtų daryti išvadą, kad *pati institucija* nebegali būti laikoma „teismu“, net atsižvelgiant į gerokai švelnesnius SESV 267 straipsnio reikalavimus, o tai reiškia, kad Teisingumo Teismas su tokia institucija nebegali net palaikyti ryšių. Taigi, dialogas su tokia institucija visiškai nutrūktų.

79. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, manau, kad šioje byloje aptariamu atveju *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas), kuriame bylą vienasmeniškai nagrinėja vienas teisėjas, vis dėlto gali būti laikomas „teismu“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį.

2. Ar prašymas yra „svarbus“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį?

80. Kitas šioje byloje iškeltas klausimas dėl bylos priimtinumo susijęs su prejudicinių klausimų „svarba“ (arba „būtinumu“).

81. Pagal suformuotą jurisprudenciją prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateikiamas ne siekiant gauti konsultacinę nuomonę dėl bendro pobūdžio arba hipotetinių klausimų, bet dėl *būtinybės* veiksmingai išspręsti bylą [41]. Šiuo požiūriu tik bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, atsakingas už sprendimo priėmimą, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes turi įvertinti tai, ar jo sprendimui priimti būtinas prejudicinis sprendimas, ir Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą [42].

[41] Šiuo klausimu žr. 2017 m. kovo 28 d. Sprendimą *Rosneft* (C-72/15, EU:C:2017:236, 194 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[42] Žr. 2020 m. lapkričio 24 d. Sprendimą *Openbaar Ministerie (Dokumentų klastojimas)* (C-510/19, EU:C:2020:953, 25 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

82. Tuo remiantis reikia daryti išvadą, kad klausimams dėl Sąjungos teisės taikoma svarbos prezumpcija: Teisingumo Teismas gali atsisakyti priimti sprendimą dėl nacionalinio teismo pateikto prejudicinio klausimo, tik jeigu akivaizdu, kad prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas visiškai nesusijęs su pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo aplinkybėmis ar dalyku, jeigu problema hipotetinė arba Teisingumo Teismas neturi informacijos apie faktines ir teisines aplinkybes, būtinas tam, kad naudingai atsakytų į jam pateiktus klausimus [43].

83. Konkrečiau kalbant, dėl svarbos (būtinumo) kriterijaus Teisingumo Teismas yra ne kartą nurodęs, kad pagal šį kriterijų reikalaujama, kad priimdamas sprendimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prireikus *galėtų atsižvelgti* į prejudicine tvarka pateiktą atsakymą. [44]

84. Šiuo klausimu neseniai priimtame Sprendime *Miasto Łowicz*, kuriame, kaip ir šioje byloje, keliami teisinės valstybės klausimai, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad norint nustatyti svarbą, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį, turi egzistuoti toks prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamos bylos ir Sąjungos teisės nuostatų, kurias prašoma išaiškinti, ryšys, „kad šis išaiškinimas atitiktų objektyvų sprendimo, kurį turi priimti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, priėmimo poreikį“ [45]. Teisingumo Teismas nurodo, kad šis ryšys yra tais atvejais, kai: i) byla iš esmės susijusi su Sąjungos teise; ii) klausimas susijęs su procesinio pobūdžio Sąjungos nuostatų, kurios gali būti taikomos, aiškinimu; arba iii) Teisingumo Teismui atsakius į jam užduotus klausimus prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui būtų pateiktas toks Sąjungos teisės išaiškinimas, kuris leistų jam išspręsti nacionalinės teisės procesinius klausimus, paskui išnagrinėti bylą iš esmės [46].

85. Šis prašymas nepatenka į pirmas dvi kategorijas, nes nėra prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamai bylai taikytinos materialinio arba procesinio pobūdžio Sąjungos nuostatos, dėl kurios aiškinimo arba galiojimo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių. Žinoma, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 ir 2 dalimis, taip pat Chartijos 38 straipsniu kaip nuostatomis, kurios taip pat gali būti taikomos pagrindinei bylai. Vis dėlto, norint nuo šių nuostatų taikymo srities pereiti prie klausimų, kuriuos faktiškai teikia tas teismas, esmės, reikėtų labai lakios vaizduotės ir ilgos argumentų grandinės.

86. Bet kuriuo atveju atrodo, kad ši byla patenka į trečiąją kategoriją. Iš tiesų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui reikia Teisingumo Teismo atsakymo į pateiktus prejudicinius klausimus tam, kad jis galėtų išspręsti nacionalinės proceso teisės klausimą ir vėliau priimti sprendimą dėl nagrinėjamos bylos esmės.

87. Atsižvelgiant į šioje byloje gautą informaciją, *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) pateiktus kasacinius skundus iš esmės nagrinėja dviem etapais. Parengiamajame etape šis teismas, sudarytas iš *vieno teisėjo*, išnagrinėja kasacinio skundo priimtinumą. Pagal Lenkijos civilinio proceso kodekso (toliau – Lenkijos CPK) 398^{9} straipsnio 1 dalies 3 punktą kasacinis skundas priimtinas tik jeigu, be kita ko, skundžiamas sprendimas buvo priimtas per procesą, kuris yra niekinis. Pagal Lenkijos CPK 379 straipsnio 4 dalį procesas yra niekinis, jeigu, be kita ko, bylą išnagrinėjusio teismo sudėtis prieštaravo įstatymo nuostatoms arba jeigu nagrinėjant bylą

[43] Ten pat, 26 punktas.

[44] Žr., be kita ko, 2016 m. rugsėjo 13 d. Sprendimą *Rendón Marín* (C-165/14, EU:C:2016:675, 24 punktas) ir 2018 m. birželio 19 d. Sprendimą *Gnandi* (C-181/16, EU:C:2018:465, 31 punktas).

[45] 2020 m. kovo 26 d. Sprendimas *Miasto Łowicz ir Prokurator Generalny* (C-558/18 ir C-563/18, EU:C:2020:234, 48 punktas).

[46] Ten pat, 49–51 punktai.

dalyvavo teisėjas, kuris turėjo būti nušalintas. Tik jeigu kasacinis skundas pripažįstamas priimtinu, *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) *trijų teisėjų* kolegija vėliau išnagrinėja kasacinį skundą iš esmės.

88. Kaip per posėdį paaiškino Lenkijos vyriausybė ir Komisija, tam, kad byla būtų nagrinėjama toliau, kasacinio skundo priimtinumą tikrinantis teisėjas turi nustatyti, jog tenkinama viena iš keturių Lenkijos CPK 398[9] straipsnio 1 dalyje nustatytų priimtinumo sąlygų. Šiuo tikslu už šį parengiamąjį etapą atsakingas teisėjas turi priimti specialų atskirą sprendimą dėl priimtinumo (teigiamą arba neigiamą) ir taip užbaigti šį parengiamojo vertinimo etapą.

89. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, negalima daryti išvados, kad pateikti klausimai nėra svarbūs tam, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas galėtų priimti sprendimą. Iš tiesų tinkamos teismo, kurio sprendimas peržiūrimas, sudėties klausimas yra vienas iš kasacinio skundo pagrindų. Jį iš esmės turi įvertinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, prireikus – savo iniciatyva, ir bet kokia dėl šio klausimo padaryta išvada turi būti motyvuota atskirai. Vadinasi, toks klausimas iš tiesų yra nacionalinės teisės ir Sąjungos teisės suderinamumo elementas *in limine litis*, kurį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi išnagrinėti tam, kad galėtų nuspręsti, ar kasacinis skundas yra priimtinas.

90. Taigi, manau, kad pateikti klausimai yra *svarbūs*, todėl jie priimtini, nes Teisingumo Teismo atsakymas į šiuos klausimus leis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui priimti sprendimą jo nagrinėjamoje byloje.

C. Bylos esmė

91. Savo klausimais (kai kurie iš jų gali būti išnagrinėti kartu) prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismui išreiškia tam tikrų abejonių dėl iš ESS 19 straipsnio 1 dalies, siejamos su ESS 2 straipsniu ir Chartijos 47 straipsniu, išplaukiančio teismų nepriklausomumo principo aiškinimo. Nors savo klausimuose prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo kelias kitas nuostatas, nemanau, kad atskiras šių kitų nuostatų aptarimas padėtų papildomai išsiaiškinti pateiktus klausimus.

92. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimai visų pirma susiję su tuo, kokią analizę (tas teismas išskiria dvi jos formas – *in abstracto* ir *in concreto*) reikia atlikti siekiant patikrinti, ar laikomasi teismų nepriklausomumo principo. Šis aspektas yra bendro pobūdžio ir jis paminėtas keliuose pateiktuose klausimuose. Taigi, jį išnagrinėsiu pirmiausia įvadinėse pastabose (1 dalis). Paskui, atsižvelgdamas į jį, išnagrinėsiu konkrečius pateiktus klausimus. Pirmiausia įvertinsiu, ar dėl tam tikrų aplinkybių, susijusių su teisminius įgaliojimus vykdančių asmenų pirmuoju paskyrimu eiti teisėjo pareigas, gali kilti abejonių dėl jų nepriklausomumo, kaip tai suprantama pagal ESS 19 straipsnio 1 dalį ir Chartijos 47 straipsnį, nesvarbu, ar tai būtų susiję su paskyrimu pagal komunistinę sistemą (2 dalis), ar vėliau pagal tariamai trūkumų turėjusias iki pat 2018 m. taikytas procedūrines sistemas (3 dalis). Galiausiai, išnagrinėsiu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo abejones dėl to, ar jis iš esmės privalo savo iniciatyva kelti nepriklausomumo klausimus ir ar teisėjų nepašalinamumo principas galėtų jam užkirsti kelią tai daryti (4 dalis).

1. Įvadinės pastabos: teismų nepriklausomumo vertinimas

93. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo klausimais Teisingumo Teismo visų pirma prašo paaiškinti, kaip reikia įvertinti, ar laikomasi teismų nepriklausomumo principo. Siekiant geriau suprasti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo iškeltus klausimus, reikia trumpai priminti šio teismo išreikštas su tuo susijusias abejones.

94. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą jį pateikęs teismas pažymi, kad ankstesniuose sprendimuose Teisingumo Teismas aiškiai nurodė, jog, siekiant nustatyti, ar nacionalinis teismas yra „nepriklausomas“, reikia atsižvelgti, be kita ko, į tai, kaip paskirti jo nariai, ir į jų kadenciją. Teisingumo Teismas, be kita ko, konstatavo, kad, nepaisant pasirinkto skyrimo konstitucinio modelio, „vis dėlto būtina įsitikinti, kad sprendimų dėl paskyrimo materialinės sąlygos ir procedūrinės taisyklės yra tokios, kad teisės subjektams negalėtų kilti jokių pagrįstų abejonių dėl to, ar atitinkamiems teisėjams po jų paskyrimo nedaro įtakos išorės veiksniai, ir dėl šių teisėjų neutralumo, kai susikerta interesai“ [47].

95. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad Sprendime *A. K. ir kt.* Teisingumo Teismas iš esmės nurodė, kad nepriklausomumo principo tariami pažeidimai turi būti nagrinėjami atsižvelgiant į visas svarbias aplinkybes ir prireikus į konkrečius motyvus ar tikslus, kurie galbūt bus pateikti siekiant pateisinti ginčijamas priemones. Tam tikrų elementų svarba neturėtų būti vertinama savaime arba atskirai – ji turi būti vertinama atsižvelgiant į platesnę teisinę ir institucinę aplinką [48].

96. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paaiškina, kad jis nėra tikras, kaip iš tiesų reikia atlikti nepriklausomumo principo laikymosi analizę. Konkrečiai kalbant, šis teismas mano, kad vertinimą galima atlikti *in abstracto* arba *in concreto*. Dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamos konkrečios situacijos prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas aiškina, kad *in abstracto* vertinimas reikštų, jog kiekvienas atvejis, kai teisėjas buvo paskirtas netinkamai, keltų susirūpinimą, nepaisant poveikio konkrečiai nagrinėjamai bylai. Taigi, šiomis aplinkybėmis į teisėjų kolegijos sudėtį įtraukto tam tikro teisėjo padėtis, elgesys ir karjeros kelias neturėtų reikšmės. Antra, tai, ar laikomasi nepriklausomumo principo, būtų galima patikrinti *in concreto* – tam reikėtų įrodyti neteisėtos teisėjo skyrimo procedūros ir faktinio arba galimo poveikio konkrečios bylos baigčiai ryšį.

97. Mano nuomone, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodyta problema grindžiama šiek tiek neišsamiu aptariamo sprendimo aiškinimu. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas išskiria tik vieną Sprendimo *A. K. ir kt.* aspektą ir, nors nieko neužsimena apie tokio vertinimo kontekstą bei tikslą, nustato klaidingą dichotomiją – *in abstracto* analizę ir *in concreto* analizę apibūdina kaip tarpusavyje nesuderinamas. Mano nuomone, jeigu šiuos du požiūrius vertintume atsižvelgdami į tikrąjį jų kontekstą, galėtume teigti, kad jie yra ne alternatyvūs, o vienas kitą papildantys arba net kumuliaciniai.

[47] 2019 m. lapkričio 19 d. Sprendimas *A. K. ir kt. (Aukščiausiojo Teismo drausmės bylų kolegijos nepriklausomumas)* (C-585/18, C-624/18 ir C-625/18, EU:C:2019:982, 127 ir 130–134 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija) (toliau – Sprendimas *A. K. ir kt.*).

[48] Sprendimo *A. K. ir kt.* 152 ir 153 punktai.

98. Pirma, kalbėdamas apie „visas reikšmingas aplinkybes“ Teisingumo Teismas neatmetė nė vienos reikšmingų elementų rūšies arba kategorijos. Mano nuomone, Teisingumo Teismas tiesiog nurodė, kad vertinant teismų (ne)priklausomumą gali nepakakti remtis vien „knygine teise“ [49]. Dažnai reikia būtent išsiaiškinti, kaip šios taisyklės iš tiesų taikomos praktikoje [50]. Taigi, galima ir atitinkamais atvejais reikia atsižvelgti ir į formalius bei institucinius elementus (kurie yra svarbiausi atliekant *in abstracto* analizę), ir į konkretesnius bei tam tikrai bylai būdingus elementus (kurie sudaro *in concreto* analizės esmę).

99. Atsižvelgiant į situacijų, kurioms esant gali būti keliamas teismų nepriklausomumo klausimas, įvairovę, neįmanoma *a priori* pasakyti, kokio pobūdžio elementai turėtų būti reikšmingesni. Šių elementų – kurie, kaip jau minėjau, bet kuriuo atveju turi būti vertinami kartu – svarba neabejotinai priklauso nuo nagrinėjamo atvejo ypatybių.

100. Be to, taip pat svarbus bendras kontekstas, kuriam esant taisyklės veikia, ir tai, kaip jos susijusios arba sąveikauja su kitomis taisyklėmis bei dalyviais. (Ne)priklausomumas iš esmės susijęs su santykiais: tai nepriklausomumas arba priklausomumas nuo kažko. Taigi, metaforiškai kalbant, jo vertinimas negali apsiriboti vieno saliamio griežinėlio mikroskopiniu tyrimu, neatsižvelgiant į likusią saliamio dešrą, į tai, kaip ir kur ji paprastai laikoma, jos atstumą nuo kitų laikymo patalpoje esančių daiktų ir ryšį su jais, abejingai nepaisant to, kad patalpos kampe tyko nemažas plėšrūnas.

101. Antra, ko gero, dar svarbiau yra tai, kad tiesiog neįmanoma *ex ante* nustatyti bendrai tinkamo kriterijaus, kuriuo remiantis būtų galima įvertinti teismų nepriklausomumą, *nepaisant* nagrinėjamoje byloje taikytinos Sąjungos nuostatos. Mėginimas galutinai abstrakčiai nustatyti, kada tiksliai tam tikras teismas yra „nepriklausomas“, nežinant, kokiu *tikslu* pateiktas klausimas, t. y. ar atsižvelgiant į SESV 267 straipsnį, Chartijos 47 straipsnį ar ESS 19 straipsnio 1 dalį, taip pat konkrečios bylos *aplinkybių*, beveik prilygsta prašymui Teisingumo Teismui, kaip priežodyje, pastatyti vežimą prieš arklį.

102. Kaip siekiau paaiškinti šios išvados ankstesnėse dalyse ir kaip jau išsamiai nurodžiau savo išvadoje byloje *WB ir kt.*, nors Sąjungos teisėje teismų nepriklausomumo principas yra vienas ir tas pats, konkrečios aplinkybės, į kurias atsižvelgiama, ir tikrinimo intensyvumas priklauso nuo to, kuri Sąjungos teisės nuostata faktiškai taikoma: SESV 267 straipsnis, ESS 19 straipsnio 1 dalis ar Chartijos 47 straipsnis. [51]

103. Atlikdamas analizę pagal ESS 19 straipsnio 1 dalį Teisingumo Teismas dėmesį sutelkia, ko gero, visų pirma į formalius ir institucinius elementus, o kai analizė atliekama pagal Chartijos 47 straipsnį, svarbiausi tampa konkrečiai bylai būdingi elementai. Šį dėmesį lemia kiekvienos nuostatos logika: valstybės narės struktūriniai trūkumai ir (arba) iš Sąjungos teisės kylančių subjektinių teisių pažeidimas. Vis dėlto, kaip jau paaiškinau, tai nėra pasirinkimas iš dviejų galimybių: viena gali reikšti kitą, nors jos, žinoma, nėra tapačios. „Visų reikšmingų aplinkybių“ kriterijus reiškia (ir galbūt man galima atleisti už nuvalkiotą tiesą), kad bet kurios ir visos

[49] Plg. 2011 m. spalio 6 d. EŽTT sprendimą *Agrokompleks prieš Ukrainą* (CE:ECHR:2011:1006JUD002346503, 136 punktas). Bendriau šis klausimas aptariamas R. Spano „The rule of law as the lodestar of the European Convention on Human Rights: The Strasbourg Court and the independence of the judiciary“, *European Law Journal*, 2021, p. 9.

[50] Galimi scenarijai detaliau aptariami ir skirstomi mano išvadoje byloje *Asociația „Forumul Judecătorilor din România“ ir kt.* (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19 ir C-355/19, EU:C:2020:746, 240–248 punktai).

[51] Šios išvados 36–42 punktai, taip pat mano išvados byloje *WB ir kt.* 163–169 punktai.

aplinkybės gali būti reikšmingos. Būtent atsižvelgiant į esant konkrečioms faktinėms ir teisinėms nagrinėjamos bylos aplinkybėms vertinamų nuostatų elementus, kuriems jose skiriama daugiausia dėmesio, ir į šių nuostatų tikslus nustatoma, kuri iš jų yra lemiama.

104. Apibendrinant galima nurodyti, kad, siekdamas įvertinti, ar laikomasi ESS 19 straipsnio 1 dalyje ir Chartijos 47 straipsnyje įtvirtinto teismų nepriklausomumo principo, nacionalinis teismas turi atsižvelgti į visas reikšmingas aplinkybes ir prireikus į nacionalinių priemonių, kurios gali būti taikomos tai situacijai, priėmimo motyvus bei konkrečius tikslus. Šiomis aplinkybėmis gali būti reikšmingos ir formalios bei institucinės aplinkybės, ir konkrečiai bylai būdingos aplinkybės, atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos ypatybes ir į taikytiną (-as) Sąjungos nuostatą (-as). Šių aplinkybių svarba turi būti vertinama ne *per se* arba atskirai, o kartu, atsižvelgiant į platesnę teisinę ir institucinę aplinką.

105. Taigi, dabar išnagrinėsiu įvairiuose pateiktuose klausimuose paminėtus konkrečius aspektus.

2. 1–3 klausimai

106. Pirmuoju, antruoju ir trečiuoju klausimais – kurie yra glaudžiai susiję, taigi, gali būti nagrinėjami kartu – prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar aplinkybės, kuriomis vienas iš teismo, kuris priėmė ginčijamą sprendimą, teisėjų (teisėjas FO) buvo pirmą kartą paskirtas eiti teisėjo pareigas (tai įvyko tuometinę Lenkijos Liaudies Respubliką (toliau – LLR) valdant komunistiniam režimui), turi įtakos jo nepriklausomumui šiuo metu einant teisėjo pareigas, kaip tai suprantama pagal ESS 19 straipsnio 1 dalį ir Chartijos 47 straipsnį.

107. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad pradėdamas eiti pareigas komunistiniu laikotarpiu Lenkijoje teisėjas prisiekdavo atitinkamo teismo pirmininkui, be kita ko, puoselėti „demokratinės“ Lenkijos Valstybės laisvę, nepriklausomybę ir galią, saugoti ir stiprinti visuomeniniais, ekonominiais ir politiniais LLR santvarkos principais grindžiamą gerovę ir stiprinti pagarbą teisei ir lojalumą tai valstybei. Pagal tuo metu galiojusias nuostatas, vykdant teisingumą LLR, buvo privaloma ginti „liaudies demokratinę santvarką“ ir jos vystymą socializmo kryptimi. Komunistiniu laikotarpiu Lenkijoje teismai taip pat privalėjo auklėti piliečius ištikimybės LLR dvasia.

108. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, tuometinė teisėjų skyrimo tvarka ir reglamentavimas, susijęs su priežiūra ir galimybe atleisti teisėją iš pareigų, neatitiko demokratinėje teisinėje valstybėje ir demokratinėse visuomenėse galiojančių standartų. Visų pirma, iki 1989 m. teisėjus skirdavo ir atleisdavo valstybės, kuriai buvo būdinga nedemokratinė valdžios sistema, vykdomosios valdžios organas – Valstybės Taryba. Be didelės priklausomybės nuo valstybės vykdomosios valdžios organų, pažymėtina tai, kad teisėjų skyrimą ir atleidimą iš pareigų reglamentuojančiose nuostatose taip pat nebuvo numatyta skaidrių skyrimo kriterijų, teisėjų savivaldos institucijų ar kokių nors demokratiniuose rinkimuose išrinktų institucijų dalyvavimo skyrimo procedūroje. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, tokia tvarka pakerta pasitikėjimą, kurį teismai turi kelti demokratinėje visuomenėje.

109. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, Lenkijos teisės pakeitimais, padarytais po 1989 m., beveik nebuvo sukurta komunistiniu laikotarpiu paskirtų teisėjų paskyrimo arba teisėjų galbūt padarytų nepriklausomumo principo pažeidimų veiksmingos patikros priemonių. Taigi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo

nuomone, po 1989 m. nebuvo nei bendro visų komunistiniu laikotarpiu paskirtų teisėjų paskyrimo patikrinimo, nei atskirų teisėjų paskyrimų veiksmingos patikros net tais atvejais, kai individualūs teisėjai akivaizdžiai pažeisdavo teismų nepriklausomumo principą.

110. Šie argumentai manęs neįtikina.

111. Žinoma, sutinku su prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiu teismu, kad teisėjų skyrimo procedūrose ir apskritai jų kadenciją bei veiklą LLR laikais reglamentuojančiose taisyklėse nebuvo numatyta tinkamų garantijų, kad būtų užtikrintas šiuo metu Sąjungos Sutartyse nustatytas teismų nepriklausomumo lygis.

112. Vis dėlto esu sutrikęs dėl visų likusių teiginių *teisinės* reikšmės *šiais laikais*. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas tam tikrą politinę pasaulio viziją pateikia kaip teisinį argumentą ir taip bando pasakyti kažką, kas arba tikrai reiškia taikymą atgaline data, arba yra nepagrįstos užuominos.

113. Pirma, jis nurodo akivaizdų dalyką, kad Sąjungos teisė Lenkijai nebuvo taikoma iki šios įstojimo į Sąjungą. Taip pat visiems žinoma, kad Sąjungos teisės sistemoje tais atvejais, kai nėra specialių nuostatų dėl taikymo atgaline data, naujos teisės normos netaikomos galiojant ankstesniam įstatymui atsiradusioms ir galutinai susidariusioms teisinėms situacijoms, bet jos taikomos būsimoms jų pasekmėms ir naujoms teisinėms situacijoms [52]. Taigi, nežinau, kaip iš ESS 19 straipsnio 1 dalies ir (arba) Chartijos 47 straipsnio išplaukiančios taisyklės ir standartai galėtų būti taikomi teisėjų skyrimui Lenkijoje iki 1989 m. ir tai nebūtų laikoma tikru taikymu atgaline data [53].

114. Antra, Sąjungos teisėje iš tiesų taikoma sąlyga, pagal kurią teisinės pasekmės išlieka. Taigi, nepriklausomumo pagal ESS 19 straipsnio 1 dalį ir (arba) Chartijos 47 straipsnį problema galėtų kilti, jeigu nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis remiasi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nepaisant to, kad jos keletą dešimtmečių nebegalioja, galėtų kelti kokių nors pasekmių *šiais laikais*. Kiek tai susiję su šia byla, tam, kad taip atsitiktų, reikėtų įrodyti tęstinį poveikį, šių anksčiau galiojusių nuostatų ryšį su šiandien asmenims kylančiomis pagrįstomis ir tikromis abejonėmis dėl teisėjo, kaip antai teisėjo FO, nepriklausomumo ir nešališkumo.

115. Vis dėlto šiuo klausimu nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikta gana nedaug konkrečių paaiškinimų dėl to, *kuris* asmuo, institucija arba įstaiga šiuo metu galėtų netinkamai daryti spaudimą teisėjui FO ir *kodėl* teisėjas FO galėtų būti linkęs pasiduoti tokiam spaudimui (atsižvelgiant į šios nutarties bendrą apimtį ir išsamumą, tai gana keista). Atrodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas veikiau tebesiremia prielaida, kad komunistiniu laikotarpiu paskirti teisėjai iš esmės yra „visiems laikams sugadinti“ vien dėl jų sąsajos su ankstesniu režimu ir todėl, kad, kaip galima suprasti iš 3 klausimo, jie niekada nebuvo iš naujo paskirti ir niekada nedavė naujos teisėjo priesaikos naujai demokratinei valstybei.

116. Trečia, nenorėdamas niekaip komentuoti tokio „požiūrio“ iš esmės, tiesiog pažymiu, kad bet kurios šalies istorijoje pasitaiko konstitucinių momentų, kai atsiranda galimybė rinktis iš kelių naujų valstybės institucijų kūrimo ir jų personalo sudarymo variantų [54]. Vis dėlto prieš maždaug

[52] Žr. mano išvadą byloje *E.B.* (C-258/17, EU:C:2018:663, 44–48 punktai) su papildomomis nuorodomis.

[53] Vis dėlto žr. 2019 m. sausio 15 d. Sprendimą *E.B.* (C-258/17, EU:C:2019:17, 54 ir 55 punktai).

[54] Tikėkimės, kad išskyrus šios išvados 1 punkte paminėtą „sprendimą“.

trisdešimt metų Lenkija, darydama šį konstitucinį pasirinkimą, kartu su keliomis kitomis Vidurio Europos šalimis pasirinko tęstinumą. Vėliau pagal ankstesnę sistemą Lenkijoje paskirti teisėjai buvo pripažinti dviem lygmenimis – nacionaliniu ir Sąjungos.

117. Pirmiausia, kaip pažymi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nors ir buvo imtasi tam tikrų priimtų liustracijos priemonių [55], iš naujo sudaryta demokratinė valstybė pripažino, kad LLR laikais paskirti teisėjai iš esmės gali toliau eiti pareigas. Tą patį per posėdį patvirtino Lenkijos vyriausybė.

118. Antra, Lenkijai stojant į Europos Sąjungą, Sąjungos institucijos pripažino, kad ši situacija atitinka Sąjungos teisę. Šiuo požiūriu nereikėtų pamiršti, kad būsimosios valstybės narės turėjo atitikti vadinamuosius „Kopenhagos kriterijus“ [56], vienas iš kurių buvo susijęs su stabilių institucijų, užtikrinančių, be kita ko, demokratiją, teisinę valstybę ir žmogaus teisių apsaugą, buvimu.

119. Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo keliami klausimai iš esmės prilygsta teiginiui, kad Lenkijos prieš dešimtmečius padarytas konstitucinis pasirinkimas, kurį Sąjunga pripažino Lenkijai į ją stojant, buvo klaidingas. Kaip jau minėjau, nekomentuosiu šio teiginio politinės reikšmės. Vis dėlto, kiek tai susiję su šia byla, iš tiesų bet koks teismo įsikišimas, dėl kurio nacionalinio teisėjo, kaip antai teisėjo FO, priimti sprendimai netektų galios vien dėl to, kad jis buvo paskirtas į teisėjo pareigas LLR, prilygtų *naujos* liustracijos priemonės *priėmimui*.

120. Ketvirta, pagal jokią Sąjungos teisės nuostatą Teisingumo Teismas negali tikrinti, kaip valstybės narės, prieš įstodamos į Sąjungą, sprendė ankstesnių sistemų politinio, teisinio ir administracinio paveldo klausimus [57]. Taikomų arba naujų nuostatų dėl teismų organizavimo, teisėjų skyrimo ir teisėjų drausmės formulavimas ir toliau savaime yra valstybės narės institucinis pasirinkimas [58].

121. Vis dėlto tai nereiškia, kad gali būti išvengta kurios nors *dabar* valstybės narės priimtos liustracijos priemonės atitikties Sąjungos teisei (kai ši *yra taikoma*) patikrinimo. Konkrečiai kalbant, priemonė, kuri gali turėti įtakos nacionalinių teismų, veikiančių Sąjungos teisės reglamentuojamose srityse, veiklai, turi atitikti, be kita ko, ESS 19 straipsnio 1 dalyje įtvirtintus principus, kurie atspindi ESS 2 straipsnyje nustatytas vertybes, kaip antai teisinės valstybės principą ir pagarbą pagrindinėms teisėms.

[55] Sąvoka „liustracija“ – iš senovinio lotynų k. žodžio „lustratio“, reiškusio pasivalomąjį aukojimą, kilęs naujadaras – plačiai vartojamas kalbant apie pereinamojo laikotarpio teisingumo priemones, priimtas pokomunistinėse Vidurio ir Rytų Europos valstybėse, siekiant palengvinti institucines ir administracines reformas bei politinius ir visuomenės pokyčius. Šias priemones dažnai sudarė patikros programos, skirtos įvertinti tam tikrose svarbiose viešojo administravimo srityse dirbančių asmenų (įskaitant teisėjus) sąžiningumą ir gebėjimus. Bendrai žr. Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja, „Measures to dismantle the heritage of former communist totalitarian systems: Guidelines to ensure that lustration laws and similar administrative measures comply with the requirements of a State based on the rule of law“ („Priemonės, skirtos buvusių komunistinių totalitarinių režimų palikimui panaikinti: liustracijos įstatymų ir panašių administracinių priemonių atitikties teisinės valstybės principu grindžiamos valstybės reikalavimams užtikrinimo gairės“) (dok. 7568), 1996 m. birželio 3 d.; ir C. M. Horne, *„Transitional justice: Vetting and lustration“*, leidinyje C. Lawther, L. Moffett ir D. Jacobs, *Research Handbook on Transitional Justice*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2017, p. 424–441.

[56] Žr. 1993 m. birželio 21–22 d. Kopenhagos Europos Vadovų Tarybai pirmininkaujančios valstybės narės išvadas. Žr. dabar galiojantį ESS 49 straipsnį.

[57] Kiek žinau, šiuo klausimu nėra sudaryta jokių privalomų tarptautinių sutarčių, kurios visų pirma būtų privalomos Sąjungai ir (arba) jos valstybėms narėms.

[58] Žr., be kita ko, 2021 m. balandžio 20 d. Sprendimą *Repubblika* (C-896/19, EU:C:2021:311, 48 punktas).

122. Nors Teisingumo Teismas neturėjo progos peržiūrėti kurios nors tokios priemonės, įvairių formų liustracijos priemones praeityje nagrinėjo Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT). Šiuo klausimu EŽTT nusprendė, kad liustracijos priemonės gali būti pateisinamos, jeigu jomis siekiama tikslų, susijusių su, be kita ko, nacionalinio saugumo užtikrinimu, visuomenės saugumu, pasitikėjimo naujomis demokratinėmis institucijomis skatinimu, kelio neramumams užkirtimu, viešojo gyvenimo skaidrumu, aiškumu ir vidaus taika visuomenėje, šalies ekonomine gerove ir kitų asmenų teisėmis bei laisvėmis [59]. Dėl to EŽTT taip pat nurodė, kad valstybės gali pagrįstai nustatyti liustracijos priemones, nes „demokratinė valstybė turi teisę reikalauti, kad valstybės tarnautojai būtų ištikimi konstituciniams principams, kuriais ji grindžiama“ [60].

123. Vis dėlto EŽTT laikosi požiūrio, kad net jeigu tokios priemonės pačios savaime nereiškia žmogaus teisių pažeidimo, tam, kad jos atitiktų EŽTK nuostatas, turi būti tenkinamos tam tikros sąlygos. Kiek tai susiję su šia byla, tiesiog priminsiu, kad EŽTT reikalavo, kad nacionalinė teisės sistema, be kita ko: i) būtų pakankamai tiksli, kad būtų galima *individualizuoti* kiekvieno iš atitinkamų asmenų atsakomybę [61], ii) apimtų pakankamas *procesines garantijas*, taikomas atitinkamiems asmenims [62], ir iii) būtų *laikino pobūdžio*, nes objektyvi būtinybė riboti subjektines teises dėl pereinamojo laikotarpio priemonių laikui bėgant mažėja [63].

124. Mano nuomone, EŽTT padarytos išvados iš esmės gali būti perkeltos į Sąjungos teisės sistemą [64]. Atsižvelgdamas į šią jurisprudenciją, labai abejoju, ar toks teismo sprendimas, kokį siūlo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, būtų suderinamas su Sąjungos teise. Nėra reikalo išsamiau nagrinėti šį klausimą, bet matau kelis klausimus, kurių galėtų kilti ypač dėl ESS 2 straipsnio (teisinė valstybė) ir Chartijos 47 bei 48 straipsnių (tinkamas procesas).

125. Vis dėlto bet kuriuo atveju mane labiausiai stebina tokios priemonės svarstymas praėjus dešimtmečiams po ankstesnio režimo griūties ir naujos valstybės įkūrimo, vis dar, bent jau formaliai, motyvuojant būtinybe išspręsti komunistinės praeities klausimus. Nepaisydamas to, kokiais motyvais vadovaujantis šiuo metu Lenkijoje teikiami tokie pasiūlymai, tiesiog pažymiu, kad vien jau dėl atsietumo laiko atžvilgiu būtų atmesta tokių priemonių objektyvi būtinybė demokratinėje visuomenėje [65]. Paprastai tariant, mano nuomone, konstitucinis momentas, kai tokios priemonės galėjo būti teisėtai numatytos, jau seniai praėjo.

[59] 2014 m. spalio 21 d. EŽTT sprendimas *Naidin prieš Rumuniją* (CE:ECHR:2014:1021JUD003816207, 51 punktas). Taip pat žr. Jungtinės Tautos, „Rule-Of-Law Tools for Post-Conflict States – Vetting: an operational framework“ („Teisinės valstybės srities priemonės konfliktus patyrusioms valstybėms. Tikrinimas: veiklos sistema“), 2006 m., p. 3–5, čia teigiama, kad personalo reforma, kuria siekiama iš viešosios tarnybos pašalinti labai nesąžiningus asmenis, padeda atkurti visuomenės pasitikėjimą ir iš naujo įteisinti valstybės institucijas.

[60] 1995 m. rugsėjo 26 d. EŽTT sprendimas *Vogt prieš Vokietiją*, (CE:ECHR:1995:0926JUD001785191, 59 punktas).

[61] 2008 m. birželio 24 d. EŽTT sprendimas *Adamsons prieš Latviją* (CE:ECHR:2008:0624JUD000366903, 116 punktas) ir 2015 m. rugsėjo 3 d. EŽTT sprendimas *Sõro prieš Estiją* (CE:ECHR:2015:0903JUD002258808, 60 ir 61 punktai). Taip pat žr. 1996 m. birželio 27 d. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliuciją 1096 dėl priemonių, skirtų buvusių komunistinių totalitarinių režimų palikimui panaikinti, p. 12.

[62] 2006 m. vasario 14 d. EŽTT sprendimas *Turek prieš Slovakiją* (CE:ECHR:2006:0214JUD005798600, 115 punktas); 2008 m. birželio 24 d. EŽTT sprendimas *Adamsons prieš Latviją* (CE:ECHR:2008:0624JUD000366903, 116 punktas) ir 2007 m. balandžio 24 d. EŽTT sprendimas *Matyjek prieš Lenkiją* (CE:ECHR:2007:0424JUD003818403, 62 punktas).

[63] 2008 m. birželio 24 d. EŽTT sprendimas *Adamsons prieš Latviją* (CE:ECHR:2008:0624JUD000366903, 116 punktas) ir 2016 m. sausio 21 d. EŽTT sprendimas *Ivanovski prieš buvusiąją Jugoslavijos Respubliką Makedoniją* (CE:ECHR:2016:0121JUD002990811, 185 punktas). Taip pat žr. antrojo sprendimo 108 punkto a papunktyje pateiktą Venecijos komisijos pareiškimą, pagal kurį „liustracijos priemonių nustatymas praėjus labai daug laiko po demokratizacijos proceso pradžios šalyje gali sukelti abejonių dėl jų tikrųjų tikslų. Kerštui neturėtų būti teikiama pirmenybė prieš demokratijos apsaugą. Taigi, reikia įtikimų priežasčių“.

[64] Kaip nurodyta ir Chartijos 52 straipsnio 3 dalyje bei ESS 6 straipsnio 3 dalyje.

[65] Dėl šios išvados 63 išnašoje nurodytoje EŽTT jurisprudencijoje įtvirtintų reikalavimų, net jeigu darytume prielaidą, kad išanalizavus tokių priemonių priėmimo tikruosius motyvus jos sėkmingai pereitų teisėto tikslo ir teisėtumo tikrinimo etapą.

126. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, manau, jog vien tai, kad kai kurie teisėjai pirmą kartą buvo paskirti eiti teisėjo pareigas LLR laikais, nėra aplinkybė, galinti savaime sukelti abejonių dėl jų nepriklausomumo šiuo metu. Taigi, 1–3 klausimuose nurodytos aplinkybės nekelia abejonių dėl nacionalinio teisėjo, kaip antai teisėjo FO, nepriklausomumo ir nešališkumo, kaip tai suprantama pagal ESS 19 straipsnio 1 dalį ir Chartijos 47 straipsnį.

3. 4 ir 5 klausimai

127. Ketvirtuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar tai, kad kai kurie teisme, priėmusiame skundžiamą sprendimą, posėdžiaujantys asmenys buvo paskirti dirbti tame teisme remiantis nutarimais, kuriuos priėmė NTT, sudaryta pagal išaiškintą teisės aktą, kurį *Trybunał Konstytucyjny* (Konstitucinis Teismas, Lenkija) vėliau pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai [66], turi reikšmės vertinant, ar tos sudėties teismas atitiko nepriklausomumo reikalavimą. Penktuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat iš esmės klausia, ar institucija, kaip antai NTT tuo metu, kai klostėsi pagrindinės bylos faktinės aplinkybės, kuri taikė neskaidrias ir neviešas teisėjų skyrimo procedūras, gali būti laikoma nepriklausoma, kaip tai suprantama pagal Sąjungos teisę.

128. Šiuos du klausimus galima išnagrinėti kartu. Ko gero, juos geriausia nagrinėti dviem etapais: pirmiausia – pagal tai, kaip jie atrodo iš pirmo žvilgsnio, t. y. neatsižvelgiant į bendrą kontekstą, o tada, antrajame etape – papildant analizę šiuo platesniu kontekstu [67].

129. Pirmiausia pažymėtina, kad iš Teisingumo Teismo ir EŽTT jurisprudencijos išplaukia, jog ne bet kokia klaida, kuri gali būti padaryta per teisėjo skyrimo procedūrą, gali sukelti abejonių dėl to teisėjo nepriklausomumo.

130. Sprendime *Simpson* Teisingumo Teismas pažymėjo, kad pažeidimas, padarytas skiriant teisėjus, lemia ir Chartijos 47 straipsnio pažeidimą, „kai jis yra tokio pobūdžio ir sunkumo, kad kyla realus pavojus, jog kita valdžia, visų pirma vykdomoji, gali nepagrįstai pasinaudoti diskrecija, pažeidžiant [pažeisdama] viso skyrimo proceso rezultatą, ir dėl to teisės subjektams kyla pagrįstų abejonių dėl vieno ar kelių atitinkamų teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo“. Toje byloje Tarybos padarytas pažeidimas skiriant (tuometinio) Europos Sąjungos tarnautojų teismo narį nebuvo pripažintas tokiu šiurkščiu, kad būtų pažeistas Chartijos 47 straipsnis [68].

131. Be to, Sprendime *Ástráðsson* EŽTT Didžioji kolegija atliko trijų pakopų patikrinimą, siekdama nustatyti, ar neteisėtai paskyrus teisėją buvo pažeista EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje numatyta teisė į „pagal įstatymą įsteigtą teismą“. EŽTT iš esmės patikrino, ar: i) buvo padarytas akivaizdus teisėjų skyrimo vidaus taisyklių pažeidimas, ii) pažeidimas susijęs su esminę reikšmę skiriant teisėjus turinčiu įstatymu ir iii) nacionaliniai teismai veiksmingai peržiūrėjo pažeidimą ir jį ištaisė. [69]

66 Žr. šios išvados 19 punktą.

67 Taigi, iš tiesų pateikiant atsižvelgimo į „visas reikšmingas aplinkybes“, kurios gali būti svarbios, kaip nurodyta šios išvados 98–100 punktuose, pavyzdį.

68 2020 m. kovo 26 d. Sprendimas *Review Simpson ir HG / Taryba ir Komisija* (C-542/18 RX-II ir C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, visų pirma 75–82 punktai).

69 2020 m. gruodžio 1 d. EŽTT sprendimas *Guðmundur Andri Ástráðsson prieš Islandiją* (CE:ECHR:2020:1201JUD002637418, 244–252 punktai).

132. Kiek tai konkrečiai susiję su paminėta antrąja aplinkybe, EŽTT pabrėžė būtinybę įvertinti pažeidimą „atsižvelgiant į reikalavimo dėl „pagal įstatymą įsteigto teismo“ tikslą ir paskirtį, t. y. užtikrinti teisminės valdžios gebėjimą vykdyti savo funkcijas be nepagrįsto kišimosi ir taip apsaugoti teisinę valstybę bei valdžių atskyrimą“. Taigi, EŽTT nusprendė, jog „turi būti laikoma, kad visiškai techninio pobūdžio pažeidimai, neturintys įtakos skyrimo proceso teisėtumui, nesiekia atitinkamos ribos“ [70].

133. Šioje byloje aptariamu atveju 2017 m. birželio 20 d. *Trybunał Konstytucyjny* (Konstitucinis Teismas) sprendime K 5/17 nustatytos problemos buvo susijusios su NTT (kuri yra viena iš teisėjų skyrimo procese dalyvaujančių institucijų) tam tikrų narių kadencijos trukme. To teismo išvados daugiausia yra techninio pobūdžio, bent jau jeigu vertintume atsižvelgdami į ESS 19 straipsnio 1 dalį ir Chartijos 47 straipsnį. Nei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nei Lenkijos vyriausybė šioje byloje nepateikė konkretaus ir suprantamo priešingo paaiškinimo. Paklausta apie tai per posėdį, Lenkijos vyriausybė nurodė mananti, kad NTT sudarymo pažeidimas savaime neturi poveikio šios institucijos 2000–2018 m. priimtų nutarimų galiojimui. Taip pat lieka neaišku, kaip *Trybunał Konstytucyjny* (Konstitucinis Teismas) išvada galėtų turėti įtakos tam, kaip visuomenė suvokia trijų aptariamų teisėjų nepriklausomumą.

134. Taip yra nepaisant to, kad jurisprudencijoje atskleidžiama tokios aplinkybės nustatymo svarba.

135. Pavyzdžiui, Sprendime *Komisija / Lenkija* Teisingumo Teismas nusprendė, kad nagrinėjamais nacionalinės teisės aktais – kuriais buvo iš karto faktiškai sutrumpintas Aukščiausiojo Teismo teisėjų pensinis amžius ir nustatyta galimybė Respublikos Prezidentui savo nuožiūra duoti sutikimą teisėjui toliau eiti pareigas – buvo pažeistas teisėjų nepašalinamumo principas, kuris yra neatsiejamas nuo jų nepriklausomumo, ir taip buvo pažeista ESS 19 straipsnio 1 dalis. Atsižvelgdamas į jų ypatybes ir priėmimo aplinkybes, Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad gali kilti pagrįstų abejonių dėl šių teisės aktų tikrųjų motyvų. Teisingumo Teismas, be kita ko, pažymėjo, kad šie teisės aktai galėjo būti priimti siekiant pašalinti arba išstumti tam tikrą teisėjų grupę [71].

136. Be to, sprendimuose *A. K. ir kt.* ir *Repubblika* [72] Teisingumo Teismas turėjo išnagrinėti dviejų valstybės institucijų, kurios dalyvauja teisėjų skyrimo procedūroje atitinkamose valstybėse narėse, sudarymą ir veikimą. Teisingumo Teismas, be kita ko, išnagrinėjo aplinkybes, kuriomis buvo paskirti tų institucijų nariai, tai, kaip šie nariai vykdė savo funkcijas, platesnį teisinį pagrindą, reglamentuojantį šių institucijų vaidmenį ir veiklą, ir, galiausiai, politinę aplinką, kurioje veikė šios institucijos.

137. Atsižvelgdamas į tai, Sprendime *A. K. ir kt.* Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad tam tikros aplinkybės gali sukelti žmonėms abejonių dėl to, ar aptariamai institucijai nedaro įtakos išorės veiksniai, ypač įstatymų leidžiamoji ir vykdomoji valdžia, nors galiausiai jis paliko šį vertinimą atlikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui. O Sprendime *Repubblika* dėl atitinkamų taisyklių ir to, kaip valstybių narių institucijos jas taikė, Teisingumo Teismas nerado jokių duomenų apie tai, kad aptariama institucija gali neatitikti nepriklausomumo

[70] Ten pat, 246 punktas.

[71] 2019 m. birželio 24 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Aukščiausiojo Teismo nepriklausomumas)* (C-619/18, EU:C:2019:531, 82 ir 85 punktai).

[72] 2021 m. balandžio 20 d. Sprendimas *Repubblika* (C-896/19, EU:C:2021:311, 51 punktas).

reikalavimų. Nebuvo pagrindo manyti, kad Respublikos Prezidentas šioje valstybėje narėje galėjo pasinaudoti savo įgaliojimais skirti teisėjus taip, kad plačiajai visuomenei tikrai kiltų įtarimų dėl atrinktų asmenų nepriklausomumo.

138. Byloje *WB ir kt.* prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo klausė, ar nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos teisingumo ministras (generalinis prokuroras) gali, remdamasis viešai neskelbiamais kriterijais, neribotam laikui deleguoti teisėjus į aukštesnės instancijos teismus ir bet kada savo nuožiūra juos atšaukti, yra suderinami su, be kita ko, ESS 19 straipsnio 1 dalimi, siejama su ESS 2 straipsniu. Savo išvadoje laikiausi nuomonės, kad šiais teisės aktais pažeidžiamos tos nuostatos, nes jie gali turėti įtakos tam tikrų teisėjų funkcijų vykdymui. Be kita ko, nurodžiau, kad pagal tuos teisės aktus kai kurie teisėjai gali būti skatinami priimti sprendimus prokuroro naudai arba apskritai tokius sprendimus, kurie įtiktų teisingumo ministrui (generaliniam prokurorui). Iš tiesų žemesnės instancijos teismų teisėjai gali susivilioti galimybe būti apdovanoti delegavimu į aukštesnės instancijos teismą, kuriame jiems gali būti pasiūlytos geresnės karjeros perspektyvos ir didesnis atlyginimas. Savo ruožtu į aukštesnės instancijos teismus deleguoti teisėjai gali būti atgrasomi nuo savarankiško veikimo, siekdami išvengti rizikos, kad teisingumo ministras (generalinis prokuroras) atšauks jų delegavimą [73].

139. Skirtingai nei tose bylose, šioje byloje negalima nustatyti jokių „motyvų, priemonių ir galimybių“, kurie rodytų galimą trijų šioje byloje aptariamų teisėjų nepriklausomumo stoką. Panašiai kaip mano išvadoje dėl aplinkybių, susijusių su pirmuoju teisėjo paskyrimu LLR laikais, čia man taip pat kyla klausimas, *kas* šiuo metu galėtų netinkamai daryti spaudimą trims aptariamiems teisėjams, žinoma, dėl tariamų jų skyrimo procedūros trūkumų arba atsižvelgiant į juos ir *kodėl* šie teisėjai, bent jau kitų asmenų manymu, gali būti priversti pasiduoti šiam spaudimui.

140. Vis dėlto, antra, šiek tiek kitaip situacija atrodo, kai analizė iš tiesų papildoma „visomis reikšmingomis aplinkybėmis“, ypač nagrinėjant galimus „motyvus, priemones ir galimybes“, kuriais grindžiamas *Trybunał Konstytucyjny* (Konstitucinis Teismas) sprendimas dėl (ne)tinkamo NTT sudarymo – šiuo sprendimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas grindžia visas savo abejones dėl teisėjų skyrimo 2000–2018 m. laikotarpiu tinkamumo. Dėl to smalsesniam arba kritiškesniam stebėtojui galbūt galėtų kilti klausimų, kokie buvo tikrieji šio sprendimo motyvai, ar patį šį sprendimą priėmė nepriklausomas ir tinkamai sudarytas teismas [74] ir kiek apskritai galima pasitikėti institucijos, kuri, kaip matome, šiuo metu yra linkusi piktnaudžiauti siekdama tam tikrų tikslų, sprendimais [75].

141. Galima padaryti išvadą, kad 4 ir 5 klausimuose nurodytos aplinkybės taip pat nekelia abejonių dėl nacionalinių teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo, kaip tai suprantama pagal ESS 19 straipsnio 1 dalį ir Chartijos 47 straipsnį.

[73] Žr. mano išvados byloje *WB ir kt.* 171–196 punktus.

[74] Žr. 2021 m. gegužės 7 d. EŽTT sprendimą *Xero Flor w Polsce sp. z o. o. prieš Lenkiją* (CE:ECHR:2021:0507JUD000490718), kuriame padaryta išvada, kad kai kurie teisėjai buvo neseniai paskirti į *Trybunał Konstytucyjny* (Konstitucinis Teismas) šiurkščiai pažeidžiant vidaus teisę ir kad neteisėta įtaka iš išorės, kurią šiai institucijai daro įstatymų leidžiamoji ir vykdomoji valdžia, iš esmės pažeidžia EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisę į „pagal įstatymus įsteigtą teismą“.

[75] Iš naujausių ir, suinteresuotųjų šalių šioje byloje nuomone, ko gero, svarbių šiai bylai sprendimų žr., pavyzdžiui, 2021 m. balandžio 15 d. *Trybunał Konstytucyjny* (Konstitucinis Teismas) sprendimą K 20/20, kuriame padaryta išvada, kad Ombudsmeno įstatymo nuostata, kurioje numatyta, kad einantis šias pareigas asmuo toliau jas eina net ir pasibaigus jo kadencijai, kol bus paskirtas naujas ombudsmenas, prieštarauja Konstitucijai. Nelengva suprasti, kodėl tokia nuostata, teisėtai užtikrinanti institucinį tęstinumą įvairiose institucijose visoje Europoje, įskaitant Teisingumo Teismą (žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto 5 straipsnį), iš esmės galėtų prieštarauti Konstitucijai. Vis dėlto bet kokios su tuo susijusios intelektinės mįslės galėtų būti greitai išnarpliotos, jeigu suprastume, be kita ko, *kodėl* prireikė tokio sprendimo ir *kam* jo prireikė.

4. 6 ir 7 klausimai

142. Šeštuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar jis turi savo iniciatyva išnagrinėti, ar skundžiamą sprendimą priėmęs žemesnės instancijos teismas atitinka nepriklausomumo reikalavimą, įtvirtintą 19 straipsnio 1 dalyje ir Chartijos 47 straipsnyje, kad būtų galima patikrinti skundžiamo sprendimo galimą negaliojimą.

143. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas septintąjį klausimą užduoda tam, kad išsiaiškintų, ar, atsižvelgiant į Lenkijos Konstitucijoje įtvirtintą paskirtų teisėjų neatšaukiamumą, jis negali vertinti skundžiamą sprendimą priėmusių teisėjų nepriklausomumo pirma nurodytais tikslais.

144. Atsižvelgiant į atsakymus į ankstesnius klausimus, į šiuos klausimus iš esmės nereikia atsakyti.

145. Vis dėlto, siekdamas išsamumo, pateiksiu kelias trumpas pastabas dėl šiuose dviejuose klausimuose prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo keliamų problemų. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš tiesų klausia, ar jis iš esmės privalo savo iniciatyva kelti nepriklausomumo klausimus ir ar teisėjų nepašalinamumo principas galėtų šiam teismui užkirsti kelią tai padaryti.

146. Dėl 6 klausimo visų pirma nevisiškai aišku, kodėl šis klausimas keliamas, atsižvelgiant į tai, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teisėjas akivaizdžiai privalo savo iniciatyva tikrinti skundžiamą sprendimą priėmusio teismo sudėties teisėtumą pagal nacionalinę teisę[76]. Vis dėlto, kiek tai susiję su galimu Chartijos 47 straipsnio taikymu, atsakymą į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo abejones galima rasti Teisingumo Teismo sprendime *Simpson*[77].

147. Tame Sprendime Teisingumo Teismas nurodė, kad Chartijos 47 straipsnyje įtvirtintos teisės į veiksmingą teisinę gynybą pagal įstatymą įsteigtame nepriklausomame ir nešališkame teisme ir į teisingą bylos nagrinėjimą reiškia, kad „Sąjungos teismas turi teisę tikrinti, ar nagrinėjamos [teisėjo] paskyrimo procedūros pažeidimas galėjo lemti šių teisių pažeidimą“. Šios teisės taip pat reiškia, kad „*kiekvienas teismas* privalo patikrinti, ar jo sudėtis atitinka tokio teismo apibrėžtį, kai šiuo klausimu kyla rimtų abejonių“. Remdamasis ankstesne jurisprudencija Teisingumo Teismas konstatavo, kad tokia kontrolė yra „esminis reikalavimas, kurio laikymasis priskirtinas viešosios tvarkos sričiai ir turi būti tikrinamas *ex officio*“[78].

148. To sprendimo tekstas gana aiškus: jeigu *tikrai* kyla abejonių dėl bylą nagrinėjančio teismo sudėties, pavyzdžiui, dėl galimo vieno ar kelių atitinkamų teisėjų skyrimo procedūros pažeidimo, *kiekvienas Europos Sąjungos teismas* prireikus turi iškelti šį klausimą savo iniciatyva. Taigi, nors Sprendimas *Simpson* susijęs su teismo procesu Europos Sąjungos Teisingumo Teisme, iš to sprendimo išplaukiantys principai taikytini ir nacionaliniams teismams kiekvieną kartą, kai taikomas Chartijos 47 straipsnis.

[76] Žr. šios išvados 13 ir 88 punktus.

[77] 2020 m. kovo 26 d. Sprendimas (peržiūra) *Simpson ir HG / Taryba ir Komisija* (C-542/18 RX-II ir C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, visų pirma 75–82 punktai).

[78] Ten pat, 53–58 punktai. Išskirta mano.

149. Vis dėlto, kaip paaiškinta ankstesnėse šios išvados dalyse, neatrodo, kad nagrinėjamu atveju būtų konkrečių aplinkybių, rodančių, kad skundžiamą sprendimą priėmę teisėjai gali neatitikti nepriklausomumo reikalavimų.

150. Dėl 7 klausimo man, kaip ir Komisijai, sunku suprasti, kaip teisėjų nepašalinamumo principas (kuris, kaip teigia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, įtvirtintas Lenkijos Konstitucijoje) būtų galėjęs sutrukdyti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui iškelti aptariamų teisėjų nepriklausomumo klausimą dėl tariamai neteisėtos skyrimo procedūros.

151. Atrodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas daro prielaidą, jog, formaliai paskyrus teisėją pagal nacionalinę teisę, šis negali būti atleistas ir sprendimas dėl jo paskyrimo negali būti panaikintas, nepaisant galimo šio paskyrimo neteisėtumo atsižvelgiant į Sąjungos nepriklausomumo reikalavimus, nes tai prieštarautų nepašalinamumo principui.

152. Mane glumina ir pirminės prielaidos, kurias, atrodo, daro prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, ir atsižvelgiant į jas padarytos išvados.

153. Pirmiausia pakartosiu, kad tas teismas dėmesį sutelkia į vieną konkretų klausimą, vertinamą visiškai atskirai, ir remdamasis juo klaidingai nustato prieštaravimą labai abstrakčiu lygmeniu. Nors pagal nacionalinę teisę sprendimas paskirti teisėją eiti teisėjo pareigas negali būti peržiūrėtas ir panaikintas, tai tikrai nereiškia, kad to teisėjo sprendimai negali būti peržiūrėti arba kad, jeigu laikomasi visų reikalaujamų taisyklių ir procedūrų, toks teisėjas negali būti atleistas per drausminę ar kitą atitinkamą procedūrą.

154. Antra, nesuprantu, kaip teisėjo nepašalinamumo principas, kaip jis visuotinai suprantamas, apskritai galėtų būti nagrinėjamas pagrindinėje byloje. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi nuspręsti dėl *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) pateikto kasacinio skundo priimtinumo. Akivaizdu, kad ši byla nėra, pavyzdžiui, drausminė, kurioje galėtų būti nuspręsta atleisti aptariamą teisėją arba jam taikyti kokią nors kitą drausminę priemonę. Taigi, nematau *tiesioginio* prieštaravimo tarp teisėjų nepašalinamumo principo ir galimybės per apeliacinį procesą priimtą sprendimą pripažinti negaliojančiu dėl tariamai neteisėtos bylą nagrinėjančio teismo sudėties.

155. Trečia, nematau ir *netiesioginio* prieštaravimo dėl to. Mano nuomone, nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateiktuose argumentuose neatsižvelgiama į du svarbius veiksnius, susijusius su nepašalinamumo principo pobūdžiu ir jo sąsaja su bendraisiais teisės principais.

156. Viena vertus, Teisingumo Teismas nuolat pabrėžia, kad siekiant užtikrinti teisminės valdžios nepriklausomumą, reikalaujama tam tikrų garantijų, kad būtų apsaugoti tie, kuriems pavesta užduotis vykdyti teisingumą, kaip antai nepašalinamumo garantijų. Pagal nepašalinamumo principą, be kita ko, reikalaujama, kad „teisėjai galėtų eiti savo pareigas, kol sulauks privalomo pensinio amžiaus arba kol baigsis jų įgaliojimai, jeigu nustatyta šių įgaliojimų trukmė“ [79].

157. Vis dėlto kartu Teisingumo Teismas aiškiai nurodė, kad nepašalinamumas nėra ir negali būti „absoliutus“. Nepašalinamumas ir apskritai teismų nepriklausomumas, kurį jis turi užtikrinti, yra neatsiejami nuo teismų atskaitomybės. Iš tiesų gali būti taikomos šio principo išimtys, jeigu „tai pateisinama teisėtais ir privalomaisiais pagrindais, laikantis proporcingumo principo“.

[79] Žr. 2020 m. liepos 16 d. Sprendimą *Governo della Repubblica italiana (Italijos taikos teisėjų statusas)* (C-658/18, EU:C:2020:572, be kita ko, 47 ir 48 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad „visuotinai pripažįstama, kad teisėjai gali būti atšaukti iš pareigų laikantis atitinkamos tvarkos dėl netinkamumo tarnybai arba šiurkštaus pažeidimo“ [80].

158. Žinoma, pirma, teisėjų nepašalinamumo principo ir, antra, teismų nepriklausomumo principo ir teisių į veiksmingą teisminę gynybą bei teisingą bylos nagrinėjimą santykis kelia tam tikrų subtilių sąsajos problemų. Šių interesų, kurie kartais gali būti visiškai priešingi, pusiausvyrą reikia užtikrinti atsižvelgiant į kiekvieną konkretų atvejį. Ji negali būti suformuluota abstrakčiai, kaip prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas leidžia suprasti septintajame klausime.

159. Vis dėlto pagal jokį įmanomą požiūrį į šį klausimą negalima pritarti iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą išplaukiančiam požiūriui. Tiesą sakant, šis požiūris yra paradoksalus: siekiant apsaugoti teisėjų nepriklausomumą, turi būti apsaugoti ir nepriklausomumo reikalavimų neatitinkantys teisėjai.

160. Tai nepriimtina. Teisinės valstybės principu grindžiamoje bendruomenėje, kurioje turi būti garantuojamos pagrindinės asmenų teisės, kaip antai teisė į veiksmingą teisminę gynybą ir į teisingą bylos nagrinėjimą, iš tiesų yra visiškai priešingai, nei teigia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Netgi galima teigti, kad šiuo tikslu nepriklausomumo reikalavimų neatitinkančių teisėjų „pašalinamumas“ yra toks pat svarbus kaip ir nepriklausomų teisėjų „nepašalinamumas“. Iš tiesų teisėjai, tarnaujantys tam tikriems politiniams, ekonominiams arba kitiems privatiems interesams, iš esmės pakerta teisinės valstybės principu grindžiamą teisės sistemą ir valdžių atskyrimu grindžiamą demokratiją.

161. Nenoriu pasakyti, kad kiekvienas teisėjas, kurio paskyrimas kelia nepriklausomumo klausimų, *ipso facto* turi būti atleistas iš pareigų, o jo sprendimai – pripažinti negaliojančiais. Vis dėlto teisės sistemoje turi būti užtikrinamas teismų nepriklausomumo principo laikymasis. Taip prieinu prie paskutinio aspekto.

162. Kita vertus, kaip jau nurodyta šioje išvadoje, ne dėl visų teisėjų skyrimo procedūros trūkumų kyla nepriklausomumo problemų. Tai neįvyksta automatiškai [81]. Be to, padarius išvadą, kad asmuo buvo nepagrįstai paskirtas į teisėjo pareigas, be kita ko, kai neteisėtumą lemia nepriklausomumo principo pažeidimas, taip pat automatiškai nekyla jokių pasekmių. Atvirkščiai, pagal Sąjungos teisę turi būti nustatyta, kad pažeistos taisyklės arba principai, padaryto pažeidimo sunkumas ir teisių gynimo priemonių, kuriomis galima pasinaudoti (ir prireikus pažeidėjams skirtų sankcijų), pobūdis bei apimtis yra pagrįstai susiję, ir ši sąsaja turi išplaukti iš bylos faktų bei aplinkybių [82].

163. Vertinant, ar nacionalinėmis teisių gynimo priemonėmis šioje srityje užtikrinamas Sąjungos teisės laikymasis ir veiksmingumas, tikrai neturi būti užmiršti bendrieji Sąjungos teisės principai, kaip antai: proporcingumo, teisinio saugumo, *res judicata* galios paisymo ir teisingo bylos nagrinėjimo.

[80] Ten pat, 48 punktas.

[81] Taip pat žr. 2020 m. gruodžio 1 d. EŽTT sprendimą *Guðmundur Andri Ástráðsson prieš Islandiją* (CE:ECHR:2020:1201JUD002637418), teisėjų S. O'Leary, G. Ravarani, G. Kucsko-Stadlmayer ir J. Ilievski bendrą iš dalies sutampančią ir iš dalies atskirąją nuomonę, ypač 53 punktą.

[82] Dėl šio ryšio apskritai žr. mano išvadą byloje *An tAire Talmhaíochta Bia agus Mara, Éire agus an tArd-Aighne* (C-64/20, EU:C:2021:14, 34–63 punktai).

164. Todėl neįžvelgiu jokio prieštaravimo tarp galimos išvados, kad skiriant teisėją buvo padarytas procedūros pažeidimas (net jeigu šis pažeidimas yra toks, kad gali asmenims sukelti abejonių dėl teisėjo nepriklausomumo), ir teisėjų nepašalinamumo principo.

V. Išvada

165. Siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas, Lenkija) pateiktus prejudicinius klausimus:

– Siekdamas įvertinti, ar laikomasi ESS 19 straipsnio 1 dalyje ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje įtvirtinto teismų nepriklausomumo principo, nacionalinis teismas turi atsižvelgti į visas reikšmingas aplinkybes ir prireikus į nacionalinių priemonių, kurios gali būti taikomos tuo atveju, motyvus bei konkrečius tikslus. Šiomis aplinkybėmis, atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos ypatumus ir Sąjungos nuostatą (-as), kuri (-ios) gali būti taikytina (-os), gali būti reikšmingos ir formalios bei institucinės aplinkybės, ir konkretesnės tai bylai būdingos aplinkybės. Šių aplinkybių svarba turi būti vertinama ne *per se* arba atskirai, o kartu, atsižvelgiant į platesnę teisinę ir institucinę aplinką.

– 1–5 klausimuose nurodytos aplinkybės negali sukelti abejonių dėl nacionalinių teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo, kaip tai suprantama pagal ESS 19 straipsnio 1 dalį ir Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnį.

– Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį nacionaliniai teismai turi patikrinti, ar dėl teisėjo skyrimo procedūros pažeidimo gali būti pažeistos iš Sąjungos teisės kildinamos teisės. Kai dėl to tikrai kyla rimtų abejonių, šis klausimas turi būti iškeltas teismo iniciatyva. Teisėjų nepašalinamumo principas nėra kliūtis nacionaliniams teismams atlikti šį patikrinimą.